პროლეტარიელნო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!

ლიტერატურა და ხელოვნება

საქართველოს საბჭოთა მწერალთა კავშირის და ხელოვნების საქმეთა სამმართველოს ყოველკვირეული ორგანო

№ 42 (52). პარასკევი, 22 დეკემბერი, 1944 წ. ფასი 1 მან.

დღეს ნომერშია

— ამიერ-კავკასიის ერთა მუსიკალური შემოქმედება (მოწინავე).
— **კონსტანტინე ჭიჭინაძე**—გმირი (ლექსი).
— **ხარიტონ ვარდოშვილი**—სტალინის ქანდაკება მთაწმინდაზე (ლექსი).
— **რევაზ მარგიანი**—უკვდავი წიგნი (ლექსი).
— **პავლე ხუჭუა** — ქართული საბჭოთა მუსიკა.
— **თამარ გელაძე**—გრ. კილაძის პირველი სიმფონია.
— **კ. მელიქ-ვრტანესიანი**—შეშოქმედებითი წარმატებანი.
— **გ. რახიმოვი**—აზერბაიჯანი დეკადაზე.
— **შალვა კაშმაძე**—ნიკო სულხანიშვილი.
— **დ. ალექსიძე**—გოლდონი რუსთაველის თეატრის სცენაზე.
— **თედო სახოკია**—ხატოვანი სიტყვა-თქმანი.

ამიერ-კავკასიის ერთა მუსიკალური შემოქმედება

17 დეკემბერს საქართველოს დედაქალაქ თბილისში დაიწყო ამიერ-კავკასიის რესპუბლიკების საბჭოთა მუსიკის დეკადა. ეს დეკადა მნიშვნელოვან და დიდ ამოცანას ისახავს. მან საჯაროდ უნდა გამოიტანოს, შეაჯამოს და შეაფასოს სომხეთის, აზერბაიჯანის და საქართველოს მუსიკალური კულტურის მოღვაწეთა მიერ დიდი სამამულო ომის პერიოდში მოპოვებული ძემოქმედებითი მიღწევები. ეს წარმატებანი გულმოდგინედ შესწავლილი და შეფასებული, საფუძვლად დაედებიან საბჭოთა მუსიკალური ხელოვნების შემდგომ განვითარებას და აღმავლობას.

სულიერი კულტურა ამიერ-კავკასიის მოძმე ხალხებისა, რომელთაც დიდი ისტორიული ტრადიციები აქვთ, გამოვიდა ფართო საკაცობრიო განვითარების გზაზე, გაიმსჭვალა რა ყველაზე მოწინავე საკაცობრიო იდეალებით. იგი ეძებს და პოულობს ჭეშმარიტ ნაციონალურ ფორმებს. ეს განუზომელი აღმავლობა ამიერ-კავკასიის ხალხთა კულტურისა, კერძოდ მუსიკალური შემოქმედებისა — არის საყოფი იმ იშვიათი მხრუნველობის, რომელსაც ათეული წლების მანძილზე იჩენდა და იჩენს **ლენინ-სტალინის** პარტია და საბჭოთა ხელისუფლება, ეს არის შედეგი იმ ძმური შემოქმედებითი თანამშრომლობისა, რომელიც განსაკუთრებული სიმძლავრით გაიშალა და განმტკიცდა გამბრძოლებული სტალინელის, ქართველი ხალხის საამაყო შვილის ამხანაგ **ლავრენტი ბერიას** მეოხებით ამიერ-კავკასიის ხალხთა შორის. ამხანაგ ლავრენტი ბერიას მიერ ხალხთა სტალინური მეგობრობის ურყევ და დიად ტრადიციებზე აღზრდილმა ამიერ-კავკასიის ერების კულტურის მოღვაწეებმა სამამულო ომის წლებში კიდევ უფრო მეტად დაძაბეს მთელი თავიანთი შემოქმედებითი შესაძლებლობა და თავიანთი მოღვაწეობა ერთად-ერთ დიად ამოცანას დაუქვემდებარეს, მოსისხლე მტერზე გამარჯვების მოპოვების დიად მიზანს დაუმორჩილეს.

საბჭოთა სამშობლოს თავისუფლებისა, სახელმწიფოებრივი ძლიერებისა და ღირსებისათვის გაჩაღებულ დიად ბრძოლაში თავისი წვლილის შეტანა გადაიქცა ამიერ-კავკასიის ხალხთა კულტურის, კერძოთ მუსიკალური კულტურის, მუშაკთა აუცილებელ სულიერ მოთხოვნილებად, მათ უდიდეს პატრიოტულ მოწოდებად.

ამიერ-კავკასიის კომპოზიტორებმა ომის წლებში შექმნეს არა ერთი და ორი ისეთი ნაწარმოები, რომლებიც გამოხატავენ მებრძოლი საბჭოთა ადამიანის სულიერ სიდიადეს. ამ ნაწარმოებთა აღმზრდელობითი, ქმედითი როლი ფრიად დიდი და მნიშვნელოვანია. ამიერ-კავკასიის ხალხებმა თავიანთი შემოქმედებით გვიჩვენეს პატრიოტული იდეების უძლეველობა, გამოხატეს მხურვალე სიყვარული სამშობლოსადმი, შეურიგებელი სიძულვილი მტრისადმი, გამოავლინეს საბჭოთა ხალხის სულიერი კეთილშობილება და შეუდრეკელი სიმტკიცე. სწორედ ამით აიხსნება, რომ ომის პერიოდში შექმნილმა მრავალმა ნაწარმოებმა გზა გაიკაფა ხალხთა მასებისაკენ და ფართო პოპულიარობა მოიპოვა. საბჭოთა ხალხის მოუდრეკელმა საბრძოლო ნებისყოფამ, გერმანელ ფაშისტ დამპყრობლებზე გამარჯვების მოპოვების დაუცხრომელმა წყურვილმა ქართველ, სომეხ და აზერბაიჯანელ მუსიკოსებს შთააგონა და მისცა ძალა შეექმნათ მუსიკალური შემოქმედების ყველა ჟანრში ისეთი ნაწარმოებნი, რომლებიც მუდამ დარჩებიან დიდი სამამულო ომის სიდიადის მაჩვენებელ დოკუმენტებად.

ომის პირველ დღეებში განსაკუთრებით გაცხოველდა ამიერ-კავკასიის კომპოზიტორთა აქტივობა სასიძღერო ჟანრში; მაშინ შექმნილი დაძაბული ვითარება ჩვენი კომპოზიტორებისაგან მოითხოვდა სწრაფ და უშუალო გამოხმაურებას იმ ამბებზე, რომლებიც საბჭოთა ხალხს აღელვებდნენ. ამის შესაძლებლობას ყველაზე მეტად სიმღერის ჟანრი იძლევა. ამიერ-კავკასიის მოძმე ერთა კომპოზიტორებმა დასწერეს არა ერთი და ორი სიმღერა, რომლებიც გამოხატავენ სამშობლოს სიყვარულის უკეთილშობილეს გრძნობას, საბჭოთა ადამიანის გმირობასა და თავდადებას, დიდი სტალინისადმი საბჭოთა ხალხის უსაზღვრო ერთგულებას. ეს სიმღერები აღვივებდნენ მასებში საბრძოლო სულისკვეთებას, აკაჟებდნენ და აღაფრთოვანებდნენ საბჭოთა პატრიოტებს. ამ სიმღერებიდან გაიმარჯვეს და დამკვიდრდნენ ყველაზე მეტად ის სიმღერები, რომლებსაც საფუძვლად უდევს ხალხური მელოსი და მაღალი პატრიოტული მოქალაქეობრივი პათოსი.

სამამულო ომის წლებში წინსვლას განაგრძობდა კამერული მუსიკა. იცავდნენ და ანვითარებდნენ რა მსოფლიო მუსიკალური კულტურის ტრადიციებს — ქართველი, აზერბაიჯანელი და სომეხი კომპოზიტორების როგორც ძველი, ისე ახალი თაობის წარმომადგენელნი ჰქმნიდნენ სუიტებს, ტრიოს, კვარტეტებს, სონატებს და სხვა კამერულ იხსტრუმენტალურ ნაწარმოებებს, რომლებიც ნერგავენ და ამკვიდრებენ დიდ იდეებსა და გრძნობებს და გამსჭვალულნი არიან გულში ჩამწვდომი ღრმა ლირიზმით და მოქალაქეობრივი პათოსით.

განსაკუთრებით დიდი და მნიშვნელოვანია ამიერ-კავკასიის საბჭოთა კომპოზიტორების შემოქმედებითი მიღწევები სიმფონიურ მუსიკის დარგში. თავიანთ მონუმენტურ სიმფონიურ ნაწარმოებებში ამიერ-კავკასიის საბჭოთა კომპოზიტორებმა განასახიერეს ჩვენი დიდი ეპოქის ღრმა, გმირული სულიერი მისწრაფებანი, ფაშისტური ბნელეთის წინააღმდეგ თავდადებით მებრძოლი ხალხების კეთილშობილი ზრახვები.

ყველაფერი ის, რაც მიმდინარე დეკადისათვის წარმოდგენილი აქვთ ამიერ-კავკასიის მუსიკალური შემოქმედების მუშაკებს, საფუძველს გვაძლევს ვიფიქროთ, რომ აზერბაიჯანულ, ქართულ და სომხურ მუსიკას ყოველ ჟანრში აქვს შეუჩერებელი ზრდისა და წინსვლის შესაძლებლობა. როგორც დღემდე, მომავალშიც საბჭოთა მუსიკის, კერძოდ ამიერ-კავკასიის ხალხთა მუსიკის შთამაგონებელი იქნება საბჭოთა ხალხის ის უსაზღვრო გმირობა და სიმამაცე, რომელიც მან გამოიჩინა დიად სამამულო ომში და რომლითაც მან იხსნა ჩვენი სამშობლო და მთელი კაცობრიობა კატასტროფისა და დაღუპვისაგან.

თავის მომავალ მუშაობაში ამიერ-კავკასიის მოძმე ერთა კომპოზიტორებს მოუხდებათ ღრმად შესწავლა იმ მდიდარი გამოცდილებისა, რომელიც საბჭოთა მუსიკის საუკეთესო წარმომადგენლებმა სამამულო ომის წლებში შეიძინეს. ეს გამოცდილება გვეუბნება, რომ ხალხში ფეხს იკიდებს და საყოველთაო მოწონებასა და სიყვარულს იმსახურებს ის მუსიკალური ნაწარმოები, რომელიც ყველაზე მეტად ხალხური და ნაციონალურია. მუსიკალური ნაწარმოები იმდენად უფრო ძლიერი და სრულყოფილია, რამდენად მასში უფრო მეტად არის განსახიერებული ხალხის ისტორიული და თანადროული ცხოვრების, ბრძოლის გამოცდილება, ხალხის განცდები და ტრადიციები.

საბჭოთა ხალხის დიად ბრძოლაში ფაშისტ დამპყრობელთა წინააღმდეგ ჩვენმა მუსიკალურმა ხელოვნებამ თავისი საპატიო ადგილი დაიმკვიდრა — ეგი აძლიერებდა და ამაღლებდა ჩვენი სახელოვანი არმიის მორალურ და საბრძოლო სულისკვეთებას; ეს თავისი დიდი დანიშნულება და თავისი როლი კიდევ უფრო მაღალ საფეხურზე უნდა აიყვანონ ამიერ-კავკასიის მოძმე ხალხთა მუსიკალურ კულტურის მოღვაწეებმა. თავიანთი შემოქმედებითი მიღწევების ურთიერთ გაზიარებით დეკადის მონაწილეებმა უნდა დასახონ ნაციონალური მუსიკალური კულტურის შემდგომი განვითარების და აყვავების გზები, ისეთ მუსიკალურ ნაწარმოებთა შექმნის გზები, რომლებიც სამარადისოდ უკვდავჰყოფენ საბჭოთა ხალხის იდეურ-მორალურ ძლიერებას და მოაახლოვებენ ჩვენი სამშობლოს საბოლოო გამარჯვებას ფაშისტურ ბნელეთზე.

ქართველი მწერლები აფხაზეთში

ქართული საბჭოთა ლიტერატურის საღამო

14 დეკემბერს სოხუმის ქალაქის თეატრში — აფხაზეთის საბჭოთა მწერლების კავშირმა მოაწყო ქართული საბჭოთა ლიტერატურის საღამო.

პრეზიდიუმის მაგიდას უსხდნენ ამხ. მ. დელბა, ი. ტუსკაძე, ლეო ქიაჩელი, სიმონ ჩიქოვანი, ირაკლი აბაშიძე, გერონტი ქიქოძე, ბესო ჟღენტი, აფხაზეთის სახალხო პოეტი დიმიტრი გულია და სხვები.

საღამო დაიწყო აფხაზეთის საბჭოთა მწერლების კავშირის პასუხისმგებელ მდივნის გ. გულიას შესავალი სიტყვით.

აუდიტორიამ დაძაბული ყურადღებით მოისმინა ბ. ჟღენტის შინაარსიანი მოხსენება „ქართული საბჭოთა ლიტერატურა სამამულო ომის დღეებში". ბ. ჟღენტმა ვრცელი მიმოხილვა გაუკეთა საქართველოს საბჭოთა მწერლების შემოქმედებითი მოღვაწეობას. სამამულო ომის დღეებში, ასახავდნენ რა საბჭოთა ადამიანის გმირობას ფრონტზე და ზურგში, ქართველმა მწერლებმა და პოეტებმა გ. ტაბიძემ, ს. ჩიქოვანმა, ი. აბაშიძემ, ლეო ქიაჩელმა, კოსტ. გამსახურდიამ, გ. ლეონიძემ, რ. გვეტაძემ და მრავალმა სხვა ქართველმა მწერალმა შექმნეს მაღალი ღირსების მხატვრული ნაწარმოებნი. ქართველ მწერალთა შემოქმედებაში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ნაწარმოებებს, მიძღვნილს კავკასიის გმირული დაცვისადმი, იმ გმირულ ბრძოლისადმი, რომელსაც ხელმძღვანელობდა დიდი **სტალინის** უახლოესი თანამებრძოლი **ლავრენტი პავლეს-ძე ბერია.** მოხსენების დასასრულს ამხ. ბ. ჟღენტმა გამოსთქვა რწმენა, რომ ქართული საბჭოთა ლიტერატურის საღამო კიდევ უფრო განამტკიცებს საქართველოსა და აფხაზეთის მწერალთა შემოქმედებითს კავშირსა და თანამშრომლობას.

აუდიტორიამ დაძაბული ინტერესით მოისმინა გერონტი ქიქოძის მოხსენება ქართულ ენაზე ქართველი ხალხის ისტორიული და კულტურული ტრადიციების შესახებ. ორატორმა ილაპარაკა ავრეთვე ქართველი და აფხაზი ხალხის განუყრელი ისტორიული მეგობრობის შესახებ.

აუდიტორია გულთბილად შეხვდა ლეო ქიაჩელს, სიმონ ჩიქოვანს, ირაკლი აბაშიძეს, რომლებმაც თავიანთი ნაწარმოებები წაიკითხეს. განსაკუთრებით მხურვალედ გამოეხმაურა აუდიტორია ს. ჩიქოვანის ლექსს „გამარჯვებას" და ი. აბაშიძის ლექსებს „დაჭრილის სიმღერას" და „კაპიტან ბუხაიძეს". საღამოზე თავიანთი ლექსები წაიკითხეს, უ. ბლაუბამ, კ. აგუმამ, გ. გაბუნიამ და ა. ჯონუამ.

დასასრულ გაიმართა კონცერტი.

ლიტერატურული დილა მერხეულში

17 დეკემბერს ამხანაგ **ლ. პ. ბერიას** სამშობლო სოფელში, მერხეულში აფხაზეთის მწერალთა კავშირის თაოსნობით გაიმართა ლიტერატურული დილა; მონაწილეობა მიიღეს ლეო ქიაჩელმა, სიმონ ჩიქოვანმა, გერონტი ქიქოძემ, ირაკლი აბაშიძემ და ბესო ჟღენტმა.

მოხსენებით ქართველ მწერალთა შემოქმედებითი მუშაობის შესახებ სამამულო ომის დღეებში გამოვიდა ბ. ჟღენტი. სიტყვები წარმოსთქვეს ავრეთვე ლეო ქიაჩელმა, სიმონ ჩიქოვანმა; ირაკლი აბაშიძემ და სიმონ ჩიქოვანმა წაიკითხეს თავიანთი ლექსები, მიძღვნილი ბელადისადმი და ამხანაგ ლ. ბერიასადმი. საზოგადოება გულთბილად შეხვდა ჩამოსულ სტუმრებს.

ლიტერატურული დილის დამთავრების შემდეგ მწერლები გაეცნენ იმ ადგილებს, რომლებთანაც დაკავშირებულია ლ. პ. ბერიას ბავშვობისა და სიყრმის წლები.

აფხაზეთის მწერლების მუშაობა სამამულო ომის წლებში

16 დეკემბერს აფხაზეთის საბჭოთა მწერლების კავშირის შენობაში გაიმართა მწერალთა კრება, რომელშიაც მონაწილეობა მიიღეს საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის გამგეობის თავმჯდომარემ ამხ. ს. ჩიქოვანმა და მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმის წევრმა ბ. ჟღენტმა.

საინფორმაციო მოხსენებით აფხაზეთის საბჭოთა მწერლების მუშაობის შესახებ დიდი სამამულო ომის დღეებში გამოვიდა აფხაზეთის საბჭოთა მწერლების კავშირის პასუხისმგებელი მდივანი გ. გულია.

— სამამულო ომის პირველ დღეებიდანვე აფხაზეთის საბჭოთა მწერლებმა გარდაქმნეს თავიანთი მუშაობა ომის ამოცანების შესაბამისად, დასწერეს მხატვრული ნაწარმოებნი, რომლებშიაც გამოხატეს საბჭოთა ხალხის უსაზღვრო სიყვარული დიდი **სტალინისადმი,** ჩვენი დიადი სამშობლოსადმი, ჩვენი მამაცი არმიისადმი, ქართველი ხალხის სასიქადულო შვილის ამხანაგ **ლ. ბერიასადმი,** ხალხთა სტალინური მეგობრობა, საბჭოთა ხალხის თავდადება სამშობლოსათვის, მისი შეუნელებელი სიძულვილი მტრისადმი, საბჭოთა ადამიანების საგმირო საქმეები ფრონტზე და ზურგში, ყოველივე ეს ასახეს აფხაზეთის საბჭოთა მწერლებმა. ფრონტელმა პოეტმა ა. სანგულიამ მგზნებარე ლექსი მიუძღვნა მფრინავ ალექსანდრე წურწუმიას გმირობას, ხოლო პოეტმა ი. ტარბამ კომისარ ჩარგეიშვილის სიმამაცეს. პოეტმა ბ. შინკუბამ თავის პოეზიაში აგვისახა საბჭოთა ხალხის მორალურ-სულიერი ძლევამოსილება. რამდენიმე მხურვალე ლექსი დასწერა სახალხო პოეტმა დ. გულიამ საბჭოთა კავშირის გმირზე ვ. ხარაზიაზე.

ბევრი აფხაზი მწერალი და პოეტი, მათ შორის ს. სანგულია, კ. აგუმა, ა. ჯონუა, ნ. ჯონუა სამამულო ომის ფრონტზე იბრძოდა და იბრძვის. გერმანელ ფაშისტ დამპყრობელებისადმი სიძულვილით აღსავსე მგზნებარე ლექსები დასწერეს პოეტმა-პარტიზანებმა კ. აგუმამ და ა. ჯონუამ. შესამჩნევად გაიზარდა და დავაკაცდა პოეტი ბერულავა, რომელიც ნ. ჯონუასთან ერთად მიღებულ იქნა მწერალთა კავშირში. ნაყოფიერად მუშაობდა ახალგაზრდა დრამატურგი გ. გაბუნია, რომელმაც დასწერა პიესა „საბჭოთა კაცშირის გმირი". ეს პიესა ამჟამად საქართველოს მრავალ თეატრში იდგმება. მწერალმა ი. პაპასკირმა დასწერა რამდენიმე მოთხრობა სამამულო ომის თემაზე და დაამთავრა ომამდე დაწყებული ფართო მხატვრული ტილო, რომელიც გვიხატავს მშვიდობიანი მშენებლობის წლებს აფხაზეთში.

აფხაზი მწერლები განაგრძობდნენ ქართული კლასიკური და თანამედროვე ლიტერატურის თარგმნას აფხაზურ ენაზე.

აფხაზეთის მწერალთა კავშირი თავის უახლოეს მუშაობას საფუძვლად უდებს საქ. კ. პ. (ბ) აფხაზეთის საოლქო კომიტეტის გადაწყვეტილებას, რომელიც ბიუროომ გამოიტანა ჩვენი ორგანიზაციის მუშაობის შემდგომი გაუმჯობესების შესახებ. აფხაზეთის მწერალთა კავშირი არ დაზოგავს ენერგიას ამ გადაწყვეტილების საფუძველზე თავისი მუშაობის გარდაქმნისათვის. შემდეგ გულიამ კრებას გააცნო ის ღონისძიებები, რომელთა გატარებაც განზრახულია ქართველი და აფხაზი საბჭოთა მწერლების შემდგომი შემოქმედებითი დაახლოებისათვის.

მოხსენების გარშემო გაშლილ კამათში გამოვიდნენ თ. სანგულია, მ. ლაკერბაია ი. ნოვოდერსკი და სხვები, რომლებმაც შეიტანეს მთელი რიგი წინადადებანი აფხაზეთის მწერალთა კავშირის მუშაობის გაუმჯობესებისათვის.

ბ. ჟღენტი ვრცლად შეჩერდა აფხაზეთის მწერალთა კავშირის წინაშე მდგარ იმ ამოცანებზე, რომელთა გადაწყვეტა აუცილებელია ნაწარმოებთა ხარისხის გასაუმჯობესებლად, მკითხველთა აუდიტორიის გასაფართოებლად, ქართველ და აფხაზ მწერლებს შორის უფრო მჭიდრო შემოქმედებითი თანამშრომლობის დასამყარებლად.

აფხაზეთის მწერალთა კავშირის მუშაობაზე ვრცლად ილაპარაკა საქ. მწერალთა კავშირის თავმჯდომარემ ამხ. ს. ჩიქოვანმა, რომელმაც აღნიშნა, რომ აფხაზეთის მწერალთა კავშირს დღემდე არ გაუშლია ფართო მასობრივი მუშაობა, რომ აფხაზი მწერლები იშვიათად გამოდიან ფართო აუდიტორიის წინაშე, ეს ხარვეზი დაუყოვნებლივ უნდა შეივსოს, აფხაზეთის მწერალთა კავშირი უნდა გადაიქცეს ნამდვილ შემოქმედებითი ლაბორატორიად, სადაც მწერალი მიიღებს ამომწურავ პასუხს ყველა იმ პრობლემასა და საკითხზე, რაც მას აწუხებს. ამხ. ს. ჩიქოვანმა კრებას გააცნო ავრეთვე ის გეგმა, რომელიც საქართველოს მწერალთა კავშირის გამგეობის პრეზიდიუმმა დასახა აფხაზი მწერლების მისაზიდად და ჩასაბმელად საქ. მწერლების კავშირის საქმიანობაში.

ამიერ-კავკასიის რესპუბლიკების საბჭოთა მუსიკის დეკადის მონაწილე საქართველოს სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლი კომპოზიტორ გრ. კილაძის ხელმძღვანელობით.

კონსტანტინე ჭიჭინაძე

გმირი

წინაპარ გმირებს მოვიგონებთ მუდამ, კეთილად
იცავდა ჩვენს მთებს, მდინარეებს მხნეობა ბაბა.
ჩვენს დასაფლეთად გამოწვდილი - ნადირობა ბაბა
მათი მახვილით არაერთხელ გადაკეთდა.
მაგრამ, რიონო, ალაზანო, მტკვარო, არეზო,
დღეს უმძლავრესი გმირისათვის თქვენი ველები,
ქართველი ხალხის ცრემლითა და სისხლით სველები,
მცირე აღმოჩნდა მეტისმეტად საასპარეზოდ.
იგი, დიადი, დიადსავე ბედს ეზიარა,
ვეებერთელა სარბიელი ბრძოლით იარა,
გასაცდელის ჟამს წინ დაუდგა ქვეყანას ფარად
და შეასრულა საქმეები უკვდავი მარად.

იქ არის ვოლგა, დონი, დნეპრი, დუნაი, ვისლა —
ძალთა საცდელი მოედანი ფართოდ შლილია!
მტერი სასტიკი წამოვიდა აღმოსავლეთ ნისლად...
თავაღებულმა გველეშაპმა სად შესძლო მისვლა —
რა თვალუწვდენი სივრცეები, რა მანძილია!
მაგრამ გადამწყვეტ შეჯახების დროს დაძლეული
და საარაკო ძალძიტანით უკუქცეული,
ის კვლავ საკუთარ ბუნაგადის მიგრაგნილია...
სახლი ვეება გახვეულა კვამლსა და ალში
და მის წინაშე გულბოროტი მოსჩანს ჰაგენი.
გარს შემოსცლიან ბოსარჩლენი, მოამაგენი,
უიმედობით მოკუმულან მისნი ბაგენი,
შესულა შიში მის უპეებ-დახეთქილ თვალში.
მხრებზე ჰკიდია დაფლეთილი ჯაკეტის პერანგი,
ხელში უჭირავს გადამტყდარი შუაზე ხმალი,
ტანს უმუსრავენ ყოველ მხრიდან დარტყმები მალი
და შელებილა საკუთარი სისხლით ვერაგი.

გადაიქუხებს, გათავდება მრისხანე ომი:
ბრძოლის ველიდან, შურისგებით დაწყნარებული,
შინ დაბრუნდება ვაჟკაცების დიდი კრებული
და რაც დაინგრა, იგი ისევ აღსდგება შრომით.
ნაყოფს მოიტანს მსხვერპლი ჩვენი უზარმაზარი,
და არ შერჩება მწუხარება სახეებს ჩრდილად,
როცა იფეთქებს განახლების დამწყები ღილა
სურნელოვანი, ვარდისფერი, ლაღი, მწყაზარი,
შეცურებული, ვით ხომალდი უნისლო ზღვაში,
სასიხარულო ჟრიამულის ათასგვარ ხმაში.
როგორც გვირგვინი დიდებისა, ამოვა მაშინ
კავკასიონის ყინულოვან საფეხურებით
ძზე აღგზნებული — გამარჯვების ტურფა ხატება —
და ცადაქნილის მინანქარზე დაიხატება
ოქროს ღვართქაფად მომდინარე სხივთა სხურებით
ჭაღარა გმირის ნაკვთიანი სახე ქართული.
აღარ იქნება ნატამალი ღრუბლისა არსად,
მხოლოდ ცის გუმბათს გაევლება გაკრეცილ გარსად
ზოლი ბოლისა ჩიბუხიდან ზე-ამართული.

ხარიტონ ვარდოშვილი

სტალინის ქანდაკება მთაწმინდაზე

მშობლიურ სივრცეს გადაჰყურებს მწვერვალზე მდგარი, —
მოსჩანს ტფილისი გაწოლილი მთაგორებს შორის —
და აგონდება ყმაწვილობა, დედის ამბორი,
მუხრანის ხიდი, ავსებული ტივებით მტკვარი,
ქართლის ველები და აღმზრდელი ქალაქი გორი.

გასცქერის მშვიდად გორგასალის ქალაქს — ხანიერს,
ფიქრით აცოცხლებს ლომგულ გმირებს გარდასულ დროთა.
შეავლებს თვალებს დავითის ლანდს, თამარს და მოთას,
უკკდავ მთიებად რომ ბრწყინავენ ცის დასალიერს —
და სიამაყის სხივი ამკობს მის ნათელ იერს.

გაუბრწყინდება შუბლი სიბრძნით ელვარე მარად,
და დიდი გული უმხურვალეს გრძნობით მბორგავი —
ადიდებს კდემით მამულისთვის ვინც დასდო თავი,
მტერს არ შეუდრკა, ვაჟკაცურად სისხლი დაღვარა,
დაიხსნა ერი, დაიურვა სიკვდილი შავი.

დასცქერის ტფილისს, სისხლში ნაწრთობ ქართველთა დედას,
ქართლის ვარსკვლავის ციმციმში ჭვრეტს ერეკლეს თვალებს.
გრძნობს — სამშობლოში, სადაც მისი დროშა ფრიალებს —
კახის ხსენებაც არ მომკვდარა, წინ უძღვის მხედართ,
თავზარს სცემს ურდოს, ხმლით მიარღვევს და მიგრიალებს.

იგრძნობს სიამეს, ლაღი გული ევსება ლხენით,
მტკვარის შრიალი გაუმძაფრებს წარსულის ტრფობას.
მოაგონდება გაფრენილი ახალგაზრდობა,
ფრთა-გამალებით მშობელ ცის ქვეშ განვლილი დღენი,
სწავლა, ტოლებთან პაექრობა, ერთგული ძმობა.

მოაგონდება ჭაბუკობა გასაკვირველი,
როცა ოცნებით ცაში ჰფრენდა — გატაცებული.
ილიას ნახვა, საუბარი წრფელი და ბრძნული,
დაუვიწყარი სიხარული — ლექსი პირველი,
საგალობელი იადონის — ცისკრის ყამს თქმული.

შემდეგ ძალღონით მომწიფება, დაჭაკაცება,
ცხოვრების ზღვაში მზისკენ ლტოლვა მედგარ მხარულით.
ბედთან ჭიდილში ვაჟკაცობა ლეგენდარული,
მილიონების ბრძოლად აღძვრა, ძძლე აღტაცება,
მსხვერპლის გაღება მშრომელ ხალხის დიდ სიყვარულით.

ტიტანიური ნებისყოფა, სიმტკიცე რწმენის,
შორს, ცივ ფილეგში მოლოდინი ნათელი დილის,
ბორკილთა მსხვრევა, დაურვება ბნელი სიკვდილის,
მტრებისთვის რისხვა — ზარდამცემი და აბაზრზენი,
მოძმის ნუგეში, მოამაგე — იმედის მფენი.

მან დააჯახა ბნელეთს ცეცხლის კორიანტელი,
ქვეშ მოიყოლა მონობის მთა უზარმაზარი.
გმირი ვაჟკაცი — შემოსილი რუხი მაზარით,
ზეედ აღმობრწყინდა, მოაფრქვია ირგვლივ ნათელი,
ცა გააბრწყინა — მოოჭვილი ფირუზ-ფაზარით.

იგი ქართლიდან მოევლინა იმედად, მხსნელად,
მთელი მსოფლიოს დაჩაგრულ ხალხს — შმრომელს და მართალს.
ვაშა გმირ სტალინს, საბჭოეთის დიდ მთავარსარდალს,
თავისუფლების გუშაგ ერთა, მამას და ბელადს —
ვისი იერიც ლამაზ სიბრძნით ბრწყინავს და ელავს!

რევაზ მარგიანი

უკვდავი წიგნი

(ფრონტელის დღიურიდან)

მე ერთი წიგნი მაქვს სახსოვრად
სანგარში მაჩუქეს იგი,
ნათელი აზრებით ნაქსოვი,
დიდების უკვდავი წიგნი,

ბრძოლაში, როცა მტერს შევები,
როს ტყვია დაქროდა ირგვლივ,
თან მქონდა ვაჟკაცის მშველელი
უკვდავი სიმართლის წიგნი.

ის ჩემი მამულის ნუგეშად
გრიგალში მიძღოდა ფარად,
და მქონდა ფარაჯის უბეში
სამშობლოს ცეცხლი და ძალა

მე იგი განუყრელ სინათლედ
თან მახლავს და ვაჟკაცს მხიბლავს
მამულის ბრძოლა და სიმართლე
შეკრული საყვარელ წიგნად.

მე ერთი წიგნი მაქვს სახსოვრად
სანგარში მაჩუქეს იგი,
ნათელი აზრებით ნაქსოვი
სტალინის უკვდავი წიგნი.

ქართული საბჭოთა მუსიკა

პავლე ხუჯუა

ქართულმა საბჭოთა მუსიკალურმა ხელოვნებამ ჯერ კიდევ სამამულო ომამდე მიაღწია განვითარების საკმაოდ მაღალ დონეს. საყოველთაოდ იქნა აღიარებული მნიშვნელოვანი მხატვრული ღირებულება ისეთი ნაწარმოებებისა, როგორიცაა: ა. ბალანჩივაძის ბალეტი „მთების გული“ და საფორტეპიანო კონცერტი, შ. მშველიძის სიმფონიური პოემა „ზვიადაური“ და მისივე „აზრი, ფშაური“, გ. კილაძის საორკესტრო სუიტები და სიმ-

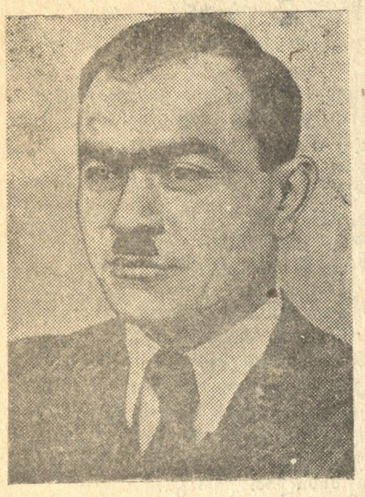

სტალინური პრემიის ლაურეატი, ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე კომპოზიტორი **შალვა მშველიძე**

ფონიური პოემა „გაღდეგილი“, შ. თაქთაქიშვილის კამერული ნაწარმოებები, ი. ტუსკიას „ყვენობა“, „ჩელა“, სავიოლინო სონატა და სხვა. საშუალო და ახალგაზრდა თაობის კომპოზიტორებმა მრავალი ასეთი ნაწარმოებით თავი ისახელეს და მშობლიურ მუსიკალურ კულტურას სახელი მოუხვეჭეს საბჭოთა კავშირის ერებში.

სამამულო ომმა გამოიწვია ჩვენი ხალხის ეკონომიურ, ფიზიკურ და სულიერ ძალთა უდიდესი დაძაბვა. ამან გავლენა იქონია ხელოვნების მოწინავე მოღვაწეთა შეგნებაზე, დააჩქარა მათი შემოქმედებითი მომწიფების პროცესი.

ქართველ კომპოზიტორებს ომის პირველ დღეებიდანვე შექმნილი აქვთ მრავალი ნაწარმოები, განსაკუთრებით კი თავდაცვითი და სამწყობრო სიმღერები. ამ მხრივ ქართველი საბჭოთა პოეტების შემოქმედება, პატრიოტიზმითა და გმირული პათოსით მდიდარი, შთაგონების წყაროს წარმოადგენდა მათთვის. გ. ტაბიძის, ი. გრიშაშვილის, ს. ჩიქოვანის, ი. აბაშიძის, ა. აბაშელის, გრ. აბაშიძის, ი. მოსაშვილის, გ. ლეონიძის, ა. მაშაშვილისა და სხვათა მრავალი პოეტური ქმნილება დიდი ხანია, რაც განსახიერებულნი არიან მუსიკალურ ბგერებში. ვ. გაბესკირიას, ი. ნონეშვილის და ე. ანანიაშვილის ლექსები სრულდებიან ნაზი ლირიკით მდიდარ სიმღერა-რომანსების სახით.

ვოკალური მუსიკის დარგში ქართველ კომპოზიტორებს მდიდარი შემოქმედრეობა გააჩნიათ. ჩვენმა კლასიკოსებმა ნიადაგი მოუმზადეს საორომანსო და სასიმღერო ლირიკის ფართო განვითარებას. იგივე ითქმის საოპერო ჟანრზედაც. ზ. ფალიაშვილის „აბესალომ და ეთერი“ კიდევ მრავალი ათეული წლის მანძილზე სამაგალითო ნიმუშად დარჩება ქართველ შემომქმედთათვის.

სიმღერა-რომანსის და ოპერის მასობრივობა იმაშია, რომ აქ სიტყვა, დრამატიული მოქმედება, დეკორაციები, გუნდი, ბალეტი და მსახიობის ხელოვნება ხელს უწყობს ნაწარმოების იდეურ და მხატვრულ ღირებულებათა ადვილად შეცნობას; ეს კი სიამოვნებას ჰგვრის ჩვეულებრივ მსმენელს, რადგან გასაგებად ხდის მისთვის ნაწარმოების არსს. სულ სხვაა სიმფონიური მუსიკა. წმინდა მუსიკალური საშუალებებით, ყოველგვარი „დამხმარე“ ელემენტის გარეშე, კომპოზი-

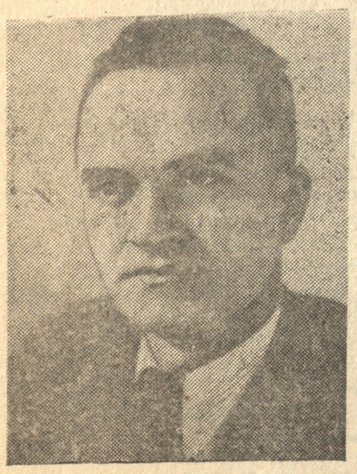

კომპოზიტორი ა. **მაჭავარიანი**

ტორმა უნდა გადმოგვცეს მასების სულისკვეთება, გადაგვიშალოს ადამიანის მდიდარი შინაგანი სამყარო და ასახოს ის, რაც აღელვებს მის თანამედროვეობას. იგივე ითქმის კამერულ ნაწარმოებზედაც. ამიტომაა, რომ ერის სულიერი სიმდიდრე, მის მუსიკოს-ხელოვანთა განზოგადებული აზროვნების უნარი და სულიერი კეთილშობილება შემომქმედისა და მსმენელისა განიზომება იმითაც, თუ განვითარების რა საფეხურზეა ამ დარგის მუსიკალური ხელოვნება და მისდამი მისწრაფება მასებში. ამ მხრივ ჩვენი სიმფონიური კულტურა ბევრი რამის მაჩვენებელია. სულ რაღაც ორიოდე წლის მანძილზე ქართული მუსიკა გაძდიდრდა ნაწარმოებებით, რომელთაგან ზოგიერთი შეიძლება გაბედულად დავაყენოთ მსოფლიო მნიშვნელობის მუსიკალურ ნაწარმოებთა გვერდით. შესაძლებელია ასეთ შეფასებაში გვისაყვედურონ კიდეც ერთგვარი გადაჭარბება, მაგრამ სრული იმედი უნდა ვიქონიოთ იმისა, რომ ქართველ კომპოზიტორთა ნაწარმოებები ცხოველი ინტერესის საგნად გადაიქცევიან სხვა მოწინავე ერებისათვის. და ეს მოხდება არა იმიტომ, რომ მათ მიიზიდავს ჩვენი მუსიკის „ეგზოტიურობა“, არამედ იმიტომ, რომ საბჭოთა კავშირში და კერძოდ საქართველოს კულტურის ნიადაგზე მიმდინარეობს **ზოგადსაკაცობრიო კლასიკური სიმფონიური კულტურის აღორძინება!**

ქართული მუსიკა დეკადაზე წარმოდგენილია უმთავრესად სიმფონიური და კამერული ნაწარმოებებით. შალვა მშველიძის მეორე სიმფონია მნიშვნელოვან მოვლენას წარმოადგენს. კომპოზიტორი არ დაკმაყოფილდა იმ მაღალი შეფასებით, რომელიც მოსკოვის საზოგადოებამ მისცა მის „ზვიადაურსა“ და პირველ სიმფონიას. მოსკოვიდან დაბრუნებისას, უკანასკნელი ოთხი-ხუთი თვის განმავლობაში კომპოზიტორი სწერს „სიხარულისა და გამარჯვების სიმფონიას“. იგი მოწმობს ავტორის სწრაფ შემოქმედებითს ზრდას და ამასთანავე ქართული სიმფონიური კულტურის შეუჩერებელ აღმავლობას. მეორე სიმფონიის პირველი ნაწილი საინტერესოა მუსიკალური თემების ორგანიული განვითარებით, გმირული პათოსითა და მძლავრი მაჯისცემით. ამ სიმფონიის მეორე ნაწილი ღრმა ფილოსოფიური გააზრებაა იმისა, რაც მოცემული იყო წინა ნაწილში. სკერცოს, თავისი მხიარული და ამასთან ლირიკული განწყობილებებით თანდათანობით გადაჰყავს მსმენელი მეოთხე ნაწილში,

ხელოვნების დამსახ. მოღვაწე კომპოზიტორი **შ. აზმაიპარაშვილი**

რომლის ნათელი, ოპტიმისტური და ბრწყინვალე ყღერა გადმოგვცემს ხალხური ზეიმისა და ღრეობის გრანდიოზულ სურათს. ამ სიმფონიის თავისებური მუსიკალური ენა, ფორმის კლასიკური დახვეწილობა, საორკესტრო ტექნიკის მრავალფეროვანი და ოსტატური გამოყენება აყენებს ამ ნაწარმოებს საბჭოთა სიმფონიური მუსიკის პირველ რიგებში.

ანდრია ბალანჩივაძის შემოქმედებას ახასიათებს ლირიკულობა და მღერადობა. სამამულო ომის მძლავრი სუნთქვა მის ფაქიზ შემოქმედებით ნიჭსაც შეეხო. ამას მოწმობს მისი პირველი სიმფონია, რომლის წერას იგი შეუდგა, როგორც გამოცდილი ოსტატი და მაღალი შინაგანი კულტურის მქონე ხელოვანი. სიმფონია იწყება მხიარული და უდარდელი ხასიათის მუსიკით, მაგრამ მის სვლას თანდათანობით დაეტყობა აღელვება. სიმფონიაში შეიჭრება დრამატიული დაძაბულობა, რომლის კულმინაციურ მომენტში გაისმის ძველებური ქართული „საერიშო“ დაფითა და ნაღარით, გმირული შეძახილებითა და ვაქკაცური ყიჟინით. პირველი ნაწილის დასასრულს კომპოზიტორი იძლევა გამარჯვების, მძლავრ განწყობილებას. მეორე ნაწილში ნათლადაა გამოვლინებული ა. ბალანჩივაძისათვის დამახასიათებელი მელოდიურობა. ლირიკული ნაკადის შეუჩერებელ და მზარდ მდინარებას გადმოგვცემს მთელი ორკესტრის აღტკინებული ხმოვანება. მესამე ნაწილში კვლავ გაისმის დრამატიული ეპიზოდი, თანდათანობით ნელდება ბრძოლაში მიმავალ გმირთა ლაშქრული ჰანგები. სიმფონიის დარბაისლური, დინჯი ფინალი მოგვაგონებს ჰიმნიურ ოდას. ამაღლებული სტილის პოეზიას. ეს არის მომავალ გამარჯვებათა წინასწარი შეგრძნობა, გადმოცემული მეტად სპინტერესო მუსიკალური საშუალებებით.

„გმირული სიმფონია“—ასეთი სახელწოდებისაა გრიგოლ კილაძის ნაწარძოები, რომელიც ძესრულდება ქართული მუსიკის მესამე სიმფონიურ კონცერტზე. მეგრული ხალხური სიმღერა „დილაობიხანა“, რომელიც სიმფონიის დასაწყისში გაისმის, იძდენად ტრანსფორმირებულია კომპოზიტორის ძიერ და ისეთი ღრმა ძინაგანი აზრითაა იგი გამდიდრებული, რომ საფუძვლად ედება ნაწარძრების პირველ და ბოლო ნაწილების სიმფონიურ განვითარებას. ჰარმონიული, რითმიული და ტემბრალური კონტრასტების ოსტატური გამოყენებით კომპოზიტორი აღწევს უწყვეტი დაძაბული ბრძოლის ნათელ გამოსახულებას. ეს არის არა ბატალური სურათების მუსიკალურად ასახვა, არამედ გმირული სიმფონიზმის ძველი ტრადიციების ახალ ნიადაგზე გადმონერგვა.

სიმფონიის მეორე ნაწილი მკვეთრად განსხვავდება პირველისაგან. ოროველას მსგავს მელოდიურ ბრუნვებზე აგებულია რეჩიტატიულ-დეკლამაციური ხასიათის მუსიკა, იგი გამომხატველია თავშეკავებული სევდისა და გვიტაცებს თავისი გრანდიოზული ტრაგიკული პათოსით. მესამე ნაწილი მოგვაგონებს რიტუალურ-საარძოლო ხასიათის ცეკვას. ესაა გმირთა ღრეობა, ცეკვა-სტიქიონი, რომელშიაც პასტორალურ „განდგომად“ გაისმის „მესტვირულის“ მსგავსი ეპიზოდი. სიმფონიის უკანასკნელ ნაწილში კვლავ მოისმის ბრძოლის დაძაბულობა. ფინალში, სადაც კომპოზიტორი სასულე ორკესტრს მიმართავს, გატარებულია ბრძოლებში გამარჯვებული, გასხივოსნებული საწყისი მელოდია.

შ. მშველიძის, ა. ბალანჩივაძის და გ. კილაძის სიმფონიები საბჭოთა სიმფონიზმის უდავო გამარჯვებად ჩაითვლებიან.

სიმფონიებს შორის აღსანიშნავია აგრეთვე მცხოვანი კომპოზიტორის დ. არაყიშვილის მეორე სიმფონია. დ. არაყიშვილი ცნობილია საზოგადოდ, როგორც გამოჩენილი ოსტატი ვოკალური ნაწარმოებებისა, მაგრამ სამამულო ომის მრისხანე დღეების და გმირული წითელი არმიის გმარჯვებათა შთაბეჭდილებების ზეგავლენით 72 წლის კომპოზიტორმა ასახა თავისი გრძნობები ოთხ ნაწილიან სიმფონიურ ნაწარმოებში. თუ მეორე და მესამე ნაწილი სიმფონიისა არაყიშვილისათვის ჩვეულ ინტონაციებშია მოცემული, პირველი და მეოთხე ნაწილები იპყრობენ ჩვენს ყურადღებას მასალის თემატიური დამუშავებით და საორკესტრო ხერხების მოხდენილი გამოყენებით.

კ. მეღვინეთ-უხუცესის მეხუთე სიმფონია მიძღვნილია წითელი არმიისადმი. ეს ნაწარმოები თავისი მუსიკალური ენით რუსული სიმფონიზმის ერთ-ერთ განშტოებას წარმოადგენს. ეს სიმფონია, დაწერილი გამოცდილი კომპოზიტორის ხელით, იპყრობს ყურადღებას მეორე და მეოთხე ნაწილებით.

რ. გაბიჩვაძე სიმფონიურ კონცერტებზე წარმოდგენილი იქნება სიმფონიური პოემით „გამზრდელი“ (აკ. წერეთლის პოემის მიხედვით). ეს მისი პირველი, დიდი ფორმის სიმფონიური ნაწარმოებია, რომელშიაც სჩანს ახალგაზრდა კომპოზიტორის საკმაოდ მაღალი საორკესტრო ტექნიკა და მასალის სიმფონიური დამუშავების უნარი.

აღსანიშნავია აგრეთვე ოღღა გარამიშვილის ვოკალური ციკლი „სამამულო ომზე“, რომელიც შესდგება ოთხი ნაწილისაგან და აგებულია ესპანელ და რუს პოეტების ტექსტზედ. ყოველი ნაწილი ამ ციკლისა განსხვავდება თავისი ღრმა ემოციურობით, პოეტურ-მუსიკალურ სახეების დამაჯერებელი გადმოცემით და იმ დიდი

კომპოზიტორი რ. **გაბიჩვაძე**

სითბოთი, რომლითაც კომპოზიტორი გადმოგვცემს საბჭოთა პარტიზანების საგმირო საქმეებს.

ახალგაზრდა კომპოზიტორების ნ. გუდიაშვილის და ა. შავერზაშვილის სიმფონიები მოწმობს მათ ავტორების შემოქმედებით ზრდას. მათსავე რიცხვს ეკუთვნის კომპოზიტორი გ. თორაძე, რომლის სიმფონიური ნაწარმოები „ზვიმი“ წარმოადგენს ქართული ცეკვების მოხდენილ დამუშავებას.

ი. ტუსკიას სავიოლინო კონცერტი მრავალმხრივაა საყურადღებო. ამ ნაწარმოებში კომპოზიტორმა გამოიყენა სავიოლინო ვირტუოზული ტექნიკის ხერხები, მაგრამ იმგვარად, რომ ეს ხერხები დაუმორჩილა ქართული მუსიკის ბუნებას და მის თავისებურებას. იმპროვიზაციული ხასიათის სავიოლინო შესავლის შემდეგ იწყება მუსიკალური ქსოვილის ორგანიული

ხელოვნების დამსახ. მოღვაწე კომპოზიტორი **ვ. გოკიელი**

გაშლა. მელოდიურ ბრუნვებს სცვლის რთული პასაჟები, ხდება „შეჯიბრება“ ვიოლინოსა და ორკესტრს შორის, რაც მთავრდება ენერგიული და ნათელი გაერთიანებული ბგერით. ტუსკიას ეს კონცერტი თავისი მაღალი ხელოვნური ღირსებით წარმოადგენს მნიშვნელოვან მოვლენას; იგი საფუძვლად დაედება ამ ფორმის შემდგომ ქართულ ნაწარმოებებს.

დეკადაზე შესრულებული იქნება ა. მაჭავარიანის საფორტეპიანო კონცერტი ორკესტრის თანხლებით. კომპოზიტორს ეხერხება ამ ინსტრუმენტისათვის წერა, რასაც მოწმობს თუგინდ ის ფაქტი, რომ მისი „ხორუმი“, მოსკოვის კომპოზიტორთა კავშირის ძიერ იგზავნება ამერიკაში, გამოსაცემად და შესასრულებლად. როგორც ი. ტუსკიას სავიოლინო კონცერტში, ისევე მაჭავარიანსაც თავის კონცერტში გამოყენებული აქვს საფორტეპიანო ტექნიკის მრავალი შესაძლებლობა, რაც არ უკარგავს ამ ნაწარმოებს ეროვნულ იერს; ენერგიული მოძრაობით გამორჩეულ პირველსა და მესამე ნაწილებს შორის კომპოზიტორს მოცემული აქვს პოეტური გაქანების მქონე შუა ნელი ნაწილი. საყურადღებოა ის, რომ მაჭავარიანის ეს კონცერტი საჯაროდ ჯერ არც კი შესრულებულა და იგი უკვე შეტანილი აქვს თავის საკონცერტო რეპერტუარში ცნობილ პიანისტს გ. გინზბურგს, რომელიც შეასრულებს მას მოსკოვის ფილარმონიის საკონცერტო დარბაზში.

კამერული მუსიკის დარგში შექმნილია: სიმებიანი კვარტეტები შ. თაქთაქიშვილის, ა. ანდრიაშვილის, ნ. გუდიაშვილის, ნ. ნარიმანიძის, რ. გაბიჩვაძის და თ. შავერზაშვილის ძიერ, დაწერილია აგრეთვე პიესები ვიოლინოსა, ჩელოსა და ფორტეპიანოსათვის. ამ დარგის მუსიკალურ ნაწარმოებთა შორის უნდა აღინიშნოს შალვა თაქთაქიშვილის საფორტეპიანო ტრიო, რაც ქართული კამერული ხელოვნების უდავო მიღწევაა.

შ. თაქთაქიშვილი ცნობილია, როგორც ავტორი სამი ოპერისა, პირველი საბჭოთა ბალეტის („მალთაყვა“) სიმფონიური ნაწარმოებებისა და სხვ. მისი „საზეიმო უვერტიურით“ იხურება ქართული სიმფონიური მუსიკის კონცერტები. დეკადის კონცერტებზე შესრულებული იქნება აგრეთვე ჩიმაკაძის კვარტეტის ორი ნაწილი, დაწერილი ხის სასულე კვარტეტისათვის, მისივე ვოკალურ-სიმფონიური ციკლი, ვ. გოკიელის საფორტეპიანო პიესები. „სიყვარულზე“ და ოპერა „პატარა კახი“.

ერთი კონცერტი დაეთმობა ქართულ ხალხურ შემოქმედებას. საქართველოს სიმღერებისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლი, ქართლ-კახური ხალხური სიმღერების და მეჩონგურეთა ანსამბლები, ცხაკაიას და მახარაძის რაიონული გუნდები შეასრულებენ ხალხური შემოქმედების ნიმუშებს, რომელთა ნაწილი შექმნილია სამამულო ომის პერიოდში.

ამიერ-კავკასიის რესპუბლიკების საბჭოთა მუსიკის დეკადამ უნდა დაგვანახოს მოძმე ერების მუსიკალური კულტურის ზრდა დიადი სამამულო ომის პერიოდში. დეკადა საშუალებას მისცემს თვითეული ერის მუსიკოს-შემოქმედთ აითვისონ ის მიღწევები, რომლითაც ამაყობს თვითეული მოძმე ერის კულტურა და ამით ხელი შეუწყონ მშობლიური მუსიკალური ხელოვნების შემდგომ განვითარებას.

გრ. კილაძის პირველი სიმფონია

გრ. კილაძის პირველი სიმფონია არა მარტო მნიშვნელოვანი ეტაპია თვით კომპოზიტორის შემოქმედებითი ნიჭის განვითარებაში, არამედ ქართული სიმფონიური კულტურის მაღალი საფეხურის დაუფლებაცაა.

გრ. კილაძე ფართოდაა ცნობილი როგორც მთელი რიგი სიმფონიური სუიტების, სიმფონიური პოემის „განდეგილის“ (ი. ჭავჭავაძის პოემის მიხედვით), ოპერის „ლადო კეცხოველის“ და სხვა ნაწარმოებთა ავტორი. უკვე ამ ნაწარმოებებში იგი გვევლინება დახელოვნებულ მუსიკოს პროფესიონალად, რომელიც თავისუფლად და ოსტატურად ფლობს საორკესტრო ბგერების მდიდარ გამმას და ამავე დროს ცდილობს გაამდიდროს თავისი ნაწარმოებები არა მარტო ემოციური, არამედ დიდი იდეური შინაარსით.

კომპოზიტორის ამ თვისებებმა შემდგომი განვითარება ჰპოვეს მის სიმფონიაში, რომელიც წარმოადგენს, ერთის მხრივ, უკვე განვლილი მწიშვნელოვანი შემოქმედებითი ეტაპის დასრულებას, ხოლო მეორეს მხრივ ახალის დასაწყისს.

კილაძის სიმფონია კლასიკური და რომანტიული მუსიკის მთელ რიგ მიღწევათა ორგანიულ ათვისებისა და შემოქმედებითი გარდაქმნის შედეგია. კომპოზიტორი შეეცადა გაემდიდრებინა თავისი ნაწარმოები საერთო-საკაცობრიო მნიშვნელობის დიდი იდეებით და მოეცა სიმფონიური ციკლის ყველა ნაწილის ორგანული მთლიანობა, ერთიანი კანონზომიერი განვითარების პრინციპისადმი დაქვემდებარებული.

კილაძის სიმფონიის მონუმენტალობა გაგებული უნდა იქნას არა როგორც ბგერის ძლიერება, ან ფორმის გადაჭარბებული სიდიდე, არამედ როგორც მონუმენტალობა, რომელიც ხალხთა მრავალმილიონიანი მასების ფიქრებს და ზრახვებს გამოხატავს. ეს გარემოება უფლებას გვაძლევს ვილაპარაკოთ იმის შესახებ, რომ კომპოზიტორის შემოქმედებითი მაჯისცემა სწორად გადმოგვცემს ეპოქის რიტმს, საბჭოთა ხალხის მისწრაფებას.

კილაძის ეს სიმფონია მოწმობს აგრეთვე ქართული სიმფონიზმის სიმწიფის იმ მაღალ საფეხურს, როცა უკვე შეგვიძლია ვიმსჯელოთ ქართული ნაციონალური სიმფონიური კულტურის სწრაფ აღმავლობაზე.

კომპოზიტორის მისწრაფებამ — გადმოეცა ღრმა ფილოსოფიური კონცეპცია ისეთ რთულ და სერიოზულ ფორმებში, როგორიცაა სიმფონია, შესაძლებელია, ვერ მიიღო დასრულებული და სრულყოფილი სახე, როგორც ეს სასურველი იყო, მაგრამ, ამასთან არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ქართული მუსიკა დიდი ხანი არ არის, რაც დაადგა სონატურ-სიმფონიურ ციკლის ათვისების გზას.

ის, რაც აქამდე შექმნილია ქართულ მუსიკაში, მცირედი გამონაკლისის გარდა, იწერებოდა ან სუიტის, ან საორკესტრო უვერტიურის ან კიდევ სიმფონიური პოემის სახით, რომელშიაც წამყვანი როლი პროგრამულობის პრინციპს ეკუთვნოდა.

მხოლოდ ამ უკანასკნელ დროს წარმოიშვენ შ. მშველიძის, გ. კილაძის და ა. ბალანჩივაძის სიმფონიები, რომლებიც არსებითად წარმოადგენენ ქართული სიმფონიზმის საძირკველს და რომლებიც ჯერ კიდევ სრულებით არ ამოსწურავენ იმ შესაძლებლობას, რაც ჩვენს მუსიკალურ კულტურას თავისი შემდგომი გაფურჩქვნისა და განვითარებისათვის გააჩნია.

მაგრამ უკვე ეს ნაწარმოებები უფლებას გვაძლევენ დარწმუნებით ვილაპარაკოთ იმ ძირითად გზაზე, რომლითაც წარიმართება ქართული სიმფონიური მუსიკის შემდგომი განვითარება: ეს არის ერთის მხრივ კლასიკური სიმფონიზმის დინამიკური ფორმის, მეორის მხრივ ხალხური მუსიკალური შემოქმედების ინტონაციური ბრუნვების და მელოდიური სიმდიდრის ორგანული სინთეზი.

გრ. კილაძის სიმფონია პირველიდან უკანასკნელ ტაქტამდე ღრმად ეროვნულია თავისი სულით. სიმფონიის თემატიური მასალა წარმოიქმნა არა ქართული მუსიკალური ფოლკლორიდან ჰანგების უშუალო დასესხების და გადამუშავების გზით, [illegible] ქართული [illegible] ბაში ღრმა ჩაწვდომის ნაყოფი. მთელი განვითარება მასში ემორჩილება წამყვანი, განმაზოგადოებელი იდეის გახსნას.

სიმფონიის შინაარსის გახსნა მომდინარეობს ძირითად თემატიურ მასალაში მოცემულ შესაძლებლობათა მაქსიმალურად განვითარება-გამოყენების ხაზით, ამგვარად, კილაძის სიმფონიას უკვე არაფერი აქვს საერთო ქართული სიმფონიზმის ამ პოლიფონიზმთან (მრავალთემიანობასთან), რომელიც წარმოადგენდა გამასხვავებელ თვისებას (ამასთანავე სისუსტეს) ქართული სიმფონიზმისას განვითარების ადრინდელ საფეხურზე.

კილაძის სიმფონია იწყება მოკლე დაძაბული შესავლით, რომელსაც გადმოსცემს სიმებიანი ჯგუფი სპილენძის ჩასაბერი ინსტრუმენტების დახმარებით.

სიმფონიის პირველი ნაწილი, ვითარდება რა სონატური ალეგროს ხერხების მიხედვით, ბოლოში აღწევს ძირითადი თემის ბრწყინვალე განმტკიცებას. ამგვარად, უკვე პირველ ნაწილშივე ნათლად მოსჩანს კომპოზიტორის დედა-აზრი — კონტრასტულ დაპირისპირებითა და კონფლიქტის გზით ნათელ და მხიარულ საწყისისაკენ. მეორე ნაწილი ქართველ მთიელთა მკაცრ ჰანგების ბრუნვებზე აგებული, გამსჭვალულია ღრმა და ვაჟკაცური სევდის განწყობილებით. მწუხარებით სავსე, ნაღვლიანი რეჩიტატიული ამოძახილები აღწევენ მძლავრ ტრაგიკულ დაძაბულობას. ეს ნაწილი, რომელიც უდაოდ შთაგონებულია ბეთჰოვენისა და ბერლიოზის სიმფონიების ნელი „სამგლოვიარო“ ჰანგებით, წარმოადგენენ თითქოს გამოსათხოვარ სიტყვას იმ გმირთა საფლავზე, რომლებმაც თავი შესწირეს სამშობლოს თავისუფლებას და დამოუკიდებლობას.

სკერცოში — სიმფონიის მესამე ნაწილში — კიდევ ერთხელ გადაიშალა გრ. კილაძის უტყუარი ნიჭი, რასაც მოწმობს კომპოზიტორის მიერ საორკესტრო ინსტრუმენტების ახალ ტემბრალურ თავისებურებათა აღმოჩენა და მათი ფერადების მოხერხებული შეზავება, ამასთან ერთად სკერცოს ამოცანას შეადგენს არა ფერების იმპრესიონისტული თამაში, ან უბრალო ხუმრობა, არამედ ფსიქოლოგიურად აუცილებელი შესვენება მეორე ნაწილის დაძაბულ და მძაფრტრაგიკულ განწყობილებათა შემდეგ. ამავე დროს იგი უშუალო მომზადებაა იმ ზეიმისა, რომელიც გადაიშლება სიმფონიის ფინალში.

ნაწარმოების ფინალი ისე, როგორც სონატური ალეგრო, ერთერთი ურთულესი პრობლემა სიმფონიურ შემოქმედებაში, — მოხერხებულადაა გადაჭრილი კილაძის მიერ, როგორც ლოგიკური დასკვნა მთელი წინასწარი განვითარებისა. ფინალი ეს საყოველთაო ზეიმი — გადაიქცევა გრანდიოზულ სიმფონიურ სურათად. მელოდიის მარშისებური სვლა, ყურადღება, რომელიც მიქცეული აქვს სასულე ინსტრუმენტებს, გასხივოსნებულ ბგერის საერთო გმირული ხასიათი — ხელს უწყობს საერთო ოპტიმისტური ტონუსის შექმნას. გამმსხველ საშუალებათა გაძლიერებისა და ხმოვანების ზრდის მიზნით სიმფონიური ორკესტრის ჩვეულებრივ შემადგენლობას ფინალში ემატება სამხელრო სასულე ორკესტრის ჯგუფი.

კილაძის პირველი სიმფონია, მიძღვნილი სამამულო ომის გმირებისადმი, ერთერთი იმ მრავალრიცხოვანი ნაწარმოებათაგანია, რომლებშიაც საბჭოთა ხელოვნების ოსტატები გადმოგვცემენ დღევანდელ დღის სულისკვეთებას, საბჭოთა კავშირის ხალხთა გმირობას, მათ დაუცხრომელ სიძულვილს ვერაგ შტრისადმი, მათ მისწრაფებას მტერზე საბოლოო გამარჯვებისაკენ.

თამარ გელაძე

ამიერ-კავკასიის რესპუბლიკების საბჭოთა მუსიკის დეკადა. სიმფონიის საბოლოო ჯვარის გამოსვლა.

შემოქმედებითი წარმატებანი

კ. მელიქ-ვრტანესიანი

სტალინურმა ეპოქამ აღმურვა მრავალეროვანი საბჭოთა ხალხი ისეთი ძალით, რომ მან ვაჟკაცურად გაუძლო კაცობრიობის ისტორიაში არახულ ომის უმძიმეს გასინაცდელს. ყოველი საბჭოთა პატრიოტი თავის უბახზე უნერგავს უძლიერესი დაძაბვით სჭედდა და სჭედს საბჭოთა ხალხის საბოლოო გაძარჯვებას კაცობრიობისა და კულტურის უბოროტეს მტერზე, გერმანულ ფაშიზმზე.

საბჭოთა ადამიანები იბრძოდნენ რა თავისი დიადი სამშობლოსთვის, თავისუფლებისათვის, ნაციონალური ღირსებისათვის, ამავე დროს იბრძოდნენ კულტურისა, მეცნიერებისა და ხელოვნების მონაპოვართა დასაცავად. ამიტომ შემთხვევითი არ არის, რომ საბჭოთა კომპოზიტორების შემოქმედება სამამულო ომის დღეებში გახდა უფრო ინტენსიური და ნაყოფიერი, უფრო ღრმა, უფრო მდიდარი შინაარსით და მრავალფეროვანი თავისი ფორმით.

დიდი სამამულო ომის წლებში საბჭოთა სომხეთის კომპოზიტორებმა ფრიად მნიშვნელოვანი შემოქმედებითი მუშაობა გაანარეს. მრავალ მასობრივ სიმღერისა და კამერულ-ვოკალურ ნაწარმოებს გარდა მათ შეჰქმნეს დიდძალი კამერულ-ინსტრუმენტული და სიმფონიური ნაწარმოებნი; ომამდე სიმფონიზმი ჩვენში ნაკლებად იყო განვითარებული.

ომის წლებში დაიწერა მთელი რიგი სონატები ფორტეპიანოსა, ვიოლინოსა და ვიოლონჩელოსათვის (ავტორები — ა. სტეპანიანი, ვ. ტალიანი, გ. ჩებოტარიანი, ა. ხუდოიანი და სხვ.); რამდენიმე კვარტეტი და ტრიო (რ. სტეპანიანი, ა. სტეპანიანი, ჩემბერჯი, ა. ბაბაჯანიანი, ლ. ხოჯაეინატიანი და სხვ.); რამდენიმე ნაწარმოები სხვადასხვა ინსტრუმენტისათვის (ა. არუთინიანი, ა. ბაბაჯანიანი, რ. სტეპანიანი, მ. მაზმანიანი და სხვ.); რამდენიმე სიმფონია, მათ შორის სტალინური პრემიის ორგზის ლაურეატის ა. ხაჩატურიანის მეორე სიმფონია, ა. სტეპანიანის პირველი სიმფონია, დიდძალი სიმფონიური პოემები და პოემა-კანტატები სამამულო ომის თემაზე (კ. ზახარიანი, რ. სტეპანიანი, ა. ივაზიანი, ა. არუთიანიანი, მ. მაზმანიანი, ვ. ტალიანი, ე. მირზოიანი, ვ. არარატიანი, ვ. ტიგრანიანი და სხვ.) ოთხი სავიოლინო და სამი საფორტეპიანო კონცერტი სიმფონიური ორკესტრითურთ (ა. ხაჩატურიანი, გ. ეგიაზარიანი, ა. ბაბაჯანიანი, ა. არუტინიანი, ვ. არარატიანი); რამდენიმე სუიტა და რაფსოდია სიმფონიური ორკესტრისათვის (ა. ტერ-გეონდიანი, ს. ბალასანიანი, ჩემბერჯი, კ. ზახარიანი, ვ. ტიგრანიანი და სხვ.); რამდენიმე ოპერა და ბალეტი (ა. ხაჩატურიანი, ა. ტერ-გეონდიანი, ლ. ხოჯა-ეინატიანი და სხვ.) და მთელი რიგი მცირე ფორმის ნაწარმოებები.

დიდი სამამულო ომის წლებში აღიზარდა და დაწინაურდა მთელი პლეადა ახალგაზრდა ნიჭიერი კომპოზიტორებისა — ა. ბაბაჯანიანი, ა. არუტინიანი, რ. ატაიანი, ე. მირზოიანი, გ. ჩებოტარიანი და სხვ. ძნელია ერთ პატარა საგაზეთო წერილში ყველა ამ კომპოზიტორების შემოქმედების მიმოხილვა; უფრო მიზანშეწონილად მიმაჩნია ვრცლად შევჩერდე ერთ-ერთ მკაფიოდ გამოვლენილ ახალგაზრდა ნიჭიერ კომპოზიტორის — გრიგორ ეგიაზარიანის შემოქმედებაზე, რომელიც ანსახიერებს სომხური მუსიკალური ხელოვნებისათვის ყველაზე ძალად დამახასიათებელ ტენდენციებს.

გრიგორ ეგიაზარიანი ერთ-ერთი უფიქიერესი სომეხი კომპოზიტორია, იგი განსაკუთრებით დაწინაურდა და საპატიო ადგილი დაიკავა სამამულო ომის წლებში დაწერილი ორი თავისი სიმფონიური ნაწარმოებით — სიმფონიური პოემით — „სომხეთი“ და საგიოლინო კონცერტით, ამ ორ ნაწარმოებში იგი გვევლინება უკვე მომწიფებულ მხატვრად, რომელიც ოსტატურად ფლობს მუსიკალური გამოსახვის ყველა საშუალებას.

გ. ეგიაზარიანმა 1936 წელს დაამთავრა მოსკოვის კონსერვატორიის საკომპოზიტორო ფაკულტეტი ნ. მიასკოვსკის ხელმძღვანელობით. იმავე წელს ჩამოვიდა სომხეთში და დღემდე განაგრძობს თავის მოღვაწეობას.

გ. ეგიაზარიანის მუსიკალური აზროვნებისა და მუსიკალური ენის თავისებურება გამომჟღავნდა ჯერ კიდევ მის პირველ შემოქმედებითი ცდებში. ამას მოწმობენ სტუდენტობის დროს დაწერილი მისი საფორტეპიანო მინიატურები „სამი ცეკვა“, პოემა „საზანდარი“, „მიძღვნა კომპოზისადმი“ და ხმისა და ფორტეპიანოსათვის მის მიერ დამუშავებული სომხური, უზბეკური, ტაჯიკური და აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერები. ყველა ამ ნაწარმოებში ყურადღებას იქცევს ჰარმონიის, რიტმების, მთელი საფორტეპიანო ფაქტურის სიახლე და მხატვრის დახვეწილი მუსიკალური გემოვნება. გარდა ამისა სამამულო ომის წლებში გ. ეგიაზარიანმა დასწერა: სამი პიესა სიმფონიური ორკესტრისათვის — „ლირიკული სურათი“, ცეკვა და „რაფსოდია“, მუსიკა სომხეთის დრამატიული თეატრების სპექტაკლებისათვის („გეორგ მარზაპეტუნი“, „ვენეციელი ვაჭარი“, „ბრმა მუსიკოსი“, „სიხარულის სალამური“, „1905 წელი“) და მუსიკალური ილუსტრაცია მულტიპლიკაციური ფილმისათვის „ჯადოსნური ნოხი“.

ამ ეტაპზე გ. ეგიაზარიანის სიმფონიური შემოქმედებისათვის უმთავრესად დამახასიათებელია პეიზაჟურობა, ფერწერითობა და თხრობითი კილო. მისი სიმფონიური შემოქმედება უფრო მომწიფდა და ფორმით უფრო მკაფიო, ხოლო შინაარსით უფრო მდიდარი გახდა დიდი სამამულო ომის პერიოდში. აქედან იწყება ახალი ეტაპი ეგიაზარიანის შემოქმედებაში. ამ ეტაპის პირველ ნაწარმოებს, წარმოადგენს 1942 წელს დაწერილი სიმფონიური პოემა „სომხეთი“, რომელმაც რესპუბლიკურ მუსიკალურ კონკურსზე პირველი პრემია მიიღო. ამ ნაწარმოებში კომპოზიტორი გატაცებულია ჰეროიკულ ეპიზური თემის მუსიკალური დამუშავების ამოცანით; პეიზაჟურობა და ფერწერითობა ამ ნაწარმოებში გვევლინება არა როგორც თვით მიზანი, არამედ როგორც ფონი, რომელზედაც ვითარდება და იშლება დრამატიული მოქმედება. პოემა „სომხეთი“ ერთიანია, მაგრამ მის შიგნით ძნელი არ არის შევამჩნიოთ ორგანიულად ერთმანეთთან დაკავშირებული სამი ნაწილი: პირველი — დრამატიულად ყველაზე დაძაბული ნაწილი თანმიმდევრულად გვიხატავს სომხეთის ისტორიული წარსულის ტრაგიკულ სურათებს. ამ ნაწილის კოლორიტი ეპიურად მრისხანე და მკაცრია, ამავე ხაწილში მოცემულია ძირითადი მუსიკალური თემები, რომლებიც იცვლიან რა სახეს, საფუძვლად ედებიან დანარჩენი ნაწილების თემატიურ მასალას. პოემის მეორე ნაწილი იწყება ამბოხებული მღელვარე ცეკვით, რომელიც თითქოს მოზეიმე ხალხის გრანდიოზულ დღესასწაულს გვიხატავს, ცეკვა სჩქეფს სიცოცხლის დიდი სიხარულითა და ოპტიმიზმით, იგი წმინდა სიმფონიური ხაზით ვითარდება და ამიტომაც ძალზე ქმედითია. შემდეგ ცეკვა უერთდება ბახების მოტორულ, რიტმიულ და მელოდიურ, განუწყვეტლად ერთნაირ მოძრაობას, რომლის ფონზე იშლება ელერადი, ვნებიანი სომხური ხალხური თემა „კალი ერგ“ (კალოობის სიმღერა). საორკესტრო ბგერების თანდათანობითი ზრდით ეს თემა უმაღლეს კულმინაციურ წერტილს აღწევს, ამ ეპიზოდით კომპოზიტორი თითქოს გვიხატავს აღორძინებული სომხეთის შვილების საამაყო შრომას.

მესამე — პოემის დასკვნითი ნაწილია, სადაც პირველად ჰეროიკული თემა მთელი თავისი სისრულით არის ნაჩვენები, ამ ნაწილში იგი განსაკუთრებით ძლევამოსილების იერით არის მოცული.

დიდი სამამულო ომის წლებში გ. ეგიაზარიანის მიერ დაწერილი მეორე ნაწარმოები არის საგიოლინო კონცერტი, რომელიც გამოირჩევა იშვიათი მელოდიურობით, მუსიკალური აზრის დაძაბულობით და დინამიურობით.

გ. ეგიაზარიანის საორკესტრო აზროვნება უაღრესად თავისებურია, ოსტატურად ფლობს რა ორკესტრის ყველა ბგერას, იგი იყენებს მათ ისე, რომ ყველა მისი საორკესტრო ნაწარმოები ჟღერს სადღესასწაულო იერით, ფერადოვნებით, მასთან სრული დამაჯერებლობით და ლოგიკურობით.

გ. ეგიაზარიანის ჰარმონიული ენა ძალიან სადაა, მაგრამ მას ეხერხება ბგერების უბრალო და ჰარმონიული შერწყმით მიაღწიოს ჟღერის სიმახვილეს და მკაფიობას; სამაგიეროდ მისი მუსიკის რიტმიული მხარე რთული და ფრიად მრავალმხრივია, მაგრამ ამავე დროს ძალიან ადვილი ასათვისებელია.

გ. ეგიაზარიანის მთელი შემოქმედება ემყარება სომხური ხალხური სიმღერის ინტონაციებს, იგი ხშირად იყენებს სომხურ ხალხურ სიმღერებს, როგორც თემებს, მაგრამ არასოდეს არ ახდენს მათ ციტირებას, არ სარგებლობს ამ სიმღერებით მექანიკურად. გრძნობს და ესმის რა ღრმად სიმფონიზმის რაობა, ეგიაზარიანი ახდენს ხალხური სიმღერის შემოქმედებითი გადამუშავებას, სახეს უცვლის მას ისე, რომ ისინი ხდებიან ნამდვილ თემებად, რომლებიც შეიცავენ პოტენციურ შესაძლებლობას შემდგომი გაშლისა და განვითარებისათვის; მაგრამ უმრავლეს შემთხვევაში ეგიაზარიანი თავად თხზავს ამ თემებს, ემყარება რა სომხური ხალხური სიმღერის ინტონაციებს.

ეგიაზარიანის სიმფონიური პოემა „სომხეთი“ და საგიოლინო კონცერტი ამიერ-კავკასიის რესპუბლიკების მუსიკალური ხელოვნების დეკადაზე წარმოდგენილია, როგორც სომხური მუსიკალური ხელოვნების თვალსაჩინო მიღწევა და გამარჯვება.

ნიკო სულხანიშვილი

შალვა კაშმაძე

(გარდაცვალებიდან 25 წლისთავის გამო)

ქართული ხალხური სიმღერის შესანიშნავი მცოდნე, ნიჭიერი კომპოზიტორი და ლოტბარი ნიკო სულხანიშვილი დაიბადა 1871 წელს, კახეთში, სოფ. აწყურში. სულხანიშვილთა გვარეულობა ოდითვე განთქმული იყო სიმღერა-გალობით. ნიკოს მშობლებიც ჩინებულად მღეროდნენ. ნიკოს მამას, პაატას, მთელს კახეთში ჰქონდა განთქმული სახელი, როგორც შესანიშნავ მომღერალს და მეტად ლამაზი ხმის პატრონ ადამიანს. საუცხოო მომღერლები იყვნენ აგრეთვე მისი ქალებიც. არა ერთი სიმღერა და საგალობელი ნაუწერიათ პაატა სულხანიშვილს ოჯახის წევრთაგან ქართული ყოფის შემკრებთ.

პატარა ნიკოს ჯერ კიდევ თელავის სასულიერო სასწავლებელში შეამჩნიეს შესანიშნავი ხმა და უაღრესად ფაქიზი სმენა. მუსიკის პირველი გაკვეთილები მან დ. ელიოზაშვილისა და ზ. ჩხიკვაძისაგან მიიღო. მოწაფეთა გუნდში 7-8 წლის ნიკო მოწიფულ მომღერალივით გამოირჩეოდა. 1884 წელს, თელავში სწავლის დასრულების შემდეგ, ნიკო თბილისის სასულიერო სასწავლებელში შეიყვანეს, მაგრამ სიმღერა-გალობით გატაცებულმა ჭაბუკმა ვერ დაუდო გული მეცადინეობას. ორიოდე წლის შემდეგ სასწავლებლის გარეშე აღმოჩნდა, გავიდა ბავშვობის ხანა. ხმა შეეცვალა, ახლა მას მომხიბვლელი ტემბრის ხავერდოვანი ბარიტონი ჰქონდა. მუსიკალური შემოქმედების უნარით დაჯილდოვებულმა ნიკომ გატაცებით მიჰყო ხელი საკუთარი კომპოზიციების შექმნას. მის პირველ კომპოზიციათა რიცხვს ეკუთვნის დ. მაჩხანელის ლექსის „ჩემო სამშობლოვ, შშვენიერი ხარ“ და ბაირონის „ჩაილდ ჰაროლდის“ ნაწყვეტის მიხედვით შექმნილი სიმღერები. ცოტა ხნის შემდეგ ნიკომ კვლავ თბილისს მოაშურა. იგი ამჯერად მუსიკალურ განათლებას ისახავდა მიზნად. ნიკო განთქმული პედაგოგის უსატოვის ხელში მოხვდა. სიღარიბემ კვლავ გაამეცა ნიკო თბილისიდან. 1890 წელს იგი თელავის სასულიერო სასწავლებელში მოეწყო სიმღერის მასწავლებლად.

შემდეგ ნიკო თბილისს სასულიერო სასწავლებელში მოღვაწეობდა გალობის მასწავლებლად. თელავში ყოფნის დროს ნიკომ ბევრი რამ გააკეთა, როგორც მუსიკოსმა: დადიოდა სოფლიდან სოფლად, აგროვებდა ხალხურ სიმღერებს და სასულიერო საგალობლებს. სწერდა თავის ორიგინალურ სიმღერებს.

* * *

ნიკო სულხანიშვილის საგუნდო სიმღერების („ჩემო სამშობლოვ“, „ტურფავ მოდი“, „იავნანა“, „გუთნური“, „სამშობლო ხევსურისა“, „მესტვირული“, „ღმერთო, ღმერთო“, „ვაშა, ვაშა“, „მო ფანდურო, შემოგჩივლო“, „მაშ გამარჯვება“, „მო, ზუალო“ და სხვა) საჯარო შესრულება უდიდეს შთაბეჭდილებას სტოვებდა საზოგადოებაზე. განსაკუთრებით გამოირჩეოდა „სამშობლო ხევსურისა“, სადაც ბანები ასეთი შთაბეჭდილებას სტოვებდნენ, თითქოს მართლაც სალ-კლდეებში მღერიან და მიდამო გუგუნით გამოსცემს ხმას უკანვეო.

არანაკლებ შთაბეჭდილებას ახდენდა მამეელზე ნიკო სულხანიშვილი, როგორც ცალფა სიმღერის დიდებული შემსრულებელი. იგი იშვიათი ოსტატობითა და ხალასი გრძნობით მღეროდა „ურმულს“ და სხვა სიმღერებს. ნიკოს სიმღერაში შეჰქონდა საკუთარი ნიუანსები, რომლებიც ნოტებით არ გადმოიცემა და მომადლებული აქვთ მხოლოდ დიდ ხელოვანთ. მარტო ვანო სარაჯიშვილს და სანდრო კავსაძეს თუ შეეძლოთ „ურმულის“ ასე დიდებულად შესრულება.

მუსიკალურ განათლებას მოწყურებული ნიკო 1902 წელს თბილისის სამუსიკო სასწავლებლის თეორიის კლასში შევიდა. მაგრამ სკოლაში დიდხანს არ დარჩენილა. აქ გაეცნო იგი შესანიშნავ ადამიანს გიორგი ნატრაძეს, რომელსაც მოსკოვში ჰქონდა მიღებული მუსიკალური განათლება. ნატრაძემ მეგობრული ხელი გაუწოდა ნიკო სულხანიშვილს და გაჰყვა აწყურში, სადაც ზაფხულის განმავლობაში მასთან მეცადინეობდა. უსახსრობამ მაინც გაჰყარა მეგობრები. ამით ამოიწურა ნიკო სულახანიშვილის მეცადინეობა მუსიკის სფეროში.

გიორგი ნატრაძე აღრე დაიღუპა. პარიზში გამგზავრების წინ ხოლერამ იმსხვერპლა. იგი ერთადერთი ადამიანი იყო, რომელიც გულით ძიენდო ნიკოს და ცდილობდა დახმარებოდა მას. სერიოზული მუსიკალური განათლების მიღებაში. სამწუხაროდ, გ. ნატრაძესაც იგივე ბედი ხვდა წილად, რაც შემდეგ ნიკო სულხანიშვილს. მისი ნაწარმოებებიც დაიტაცეს და დაჰკარგეს.

1913 წელი შედარებით ბედნიერი დროა ნიკო სულხანიშვილის მოღვაწეობაში. ამ წელს უდიდესი მხატვრული წარმატება ხვდა მის გუნდს, რომელმაც მონაწილეობა მიიღო ლადო მესხიშვილის იუბილეში და საზოგადოებაზე წარუშლელი შთაბეჭდილება დასტოვა. ცოტა ხნის შემდეგ ნიკომ შესანიშნავი კონცერტი გამართა კავკავში. იმავე წლის 2 ივნისს სახალხო სახლში გაიმართა ლიტერატურულ-მუსიკალური დილა ნ. სულხანიშვილის გუნდის, ვაჟა-ფშაველას და სხვათა მონაწილეობით. აქ შესრულებულ იქნა საგუნდო სიმღერები ნიკო სულხანიშვილის საბავშვო ოპერიდან. (იხ. გაზ. „ზაკავკაზიე“ № 126). ნიკო პირველი საბავშვო ოპერის ავტორია. ეს ოპერა აღარა სჩანს.

დღითი დღე იზრდებოდა ნ. სულხანიშვილის სახელი. მუსიკოსები ალაპარაკდნენ. 1914 წელს ნიკოს ხალხური სიმღერების ჩაწერა დაავალეს. ჩასწერა კიდევაც. არც ეს ჩანაწერები სჩანს.

1918 წელს თბილისის სახელმწიფო ოპერის თეატრში გაიმართა დიდი კონცერტი ქართველ კომპოზიტორთა ნაწარმოებებისაგან. გუნდს ნ. სულხანიშვილი ლოტბარობდა. ამ კონცერტის გამო გამოქვეყნებულ რეცენზიაში კეთილულობთ:

„...მოვისმინეთ ჩვენი კომპოზიტორების— დ. არაყიშვილის, მ. ბალანჩიჯაძის, ზ. ფალიაშვილის, ა. ყარაშვილის, ე. ეგაბადარის, კ. ფოცხვერაშვილის და თვით სულხანშვილის ნაწარმოებნი. ამ საღამომ გვიჩვენა, რამდენად მშობლიურია უცხო გავლენას აცილებული შემოქმედება:

საზოგადოებას განსაკუთრებით მოეწონა ნ. სულხანიშვილის „მესტვირული“ (რაც განმეორებულ იქნა), „გუთნური“ და „სამშობლო ხევსურისა“... ნ. სულხანიშვილმა გვიჩვენა თავისი ნიჭის ძალა და შრომის უნარი, მაგრამ მასთან დაუდევრობაც: ასეთი ბუნებითი მარგალიტი დღემდე ვერ გამრავალფერებულა და ჩვენმა საზოგადოებამ ახლა მაინც იცნოს მისი ბუნებითი ნიჭის სიუხვე და საოთუად მოეპყრას, რომ ინაყოფოს: მისთვის მარტო ის მხურვალე ტაში არა კმარა, რომლითაც შეხვდნენ“...

ეს ამონაწერი მოვიყვანეთ იმის ნათელსაყოფად, თუ რაოდენ სიძლიერით ჩასწვდენია იშვიათი ნიჭის მქონე ნ. სულხანიშვილი მშობლიურ კილოს, რომ მისი სიმღერები ესოდენ დიდ შთაბეჭდილებას სტოვებდნენ მსმენელზე.

თანამედროვე გამოჩენილ ქართველ მომღერალთა შორის ნიკო სულხანიშვილის გუნდში მღეროდა რესპუბლიკის სახალხო არტისტი სანდრო ინაშვილი. ნიკოს სახელთან დაკავშირებულია აგრეთვე მარო თარხნიშვილის პირველი ნაბიჯები ჩვენი ხალხური სიმღერის სფეროში სამოღვაწეოდ. ნიკომ ქართველ მიაქცია ყურადღება მარო თარხნიშვილის მშვენიერ ხმას. [illegible] ეს [illegible] იგი თბილისში სასწავლებელში გამოგზავნეს.

მიუხედავად იმისა, რომ რამდენიმე წლის შემდეგ მარო სოფელში წაიყვანეს, ნიკო ხედიხედ უგზავნიდა წერილებს მაროს მამას, ესტატე თარხნიშვილს—გზა გაუკაფეთ ამ ნიჭიერ ბავშვს, ხალხისთვის მეტად სასარგებლო მოღვაწე დადგებაო. ნიკო ხშირად ეწვეოდა ხოლმე სოფელში ესტატე თარხნიშვილს და მაროს ხალხური სიმღერის სიყვარულს უნერგავდა. ამან, როგორც ცნობილია, საუცხოო ნაყოფი გამოიღო.

ნიკო სულხანიშვილი პოეზიის დიდი მოტრფიალე იყო. ლექსში იგი ეძებდა შინაგან რიტმს, მუსიკას და მთელი პოეზია წარმოდგენილი ჰქონდა როგორც დამოუკიდებელი მუსიკალური სამყარო, სადაც თვითეულ ლექსს საკუთარი ჰანგი, სიმები და ბგერები აქვს. აკაკის „პატარა კახმა“ მართლაც ანდამატურის ძალით მოსტაცა გული ნიკო სულხანიშვილს, რამდენიმეჯერ დასწერა ლიბრეტო. 90-იან წლებიდან კი ოპერის წერას შეუდგა. ნიკოს ყოფილმა მოწაფემ ნ. ს. შანშიაშვილმა ამის შესახებ მიამბო:

— თელავის სასულიერო სასწავლებელი 1900 წელს დავამთავრე და თბილისის სასულიერო სემინარიაში გადავედი, 1903 წელს ნიკო ჩემს სოფელში — მაჩხანში ჩამოვიდა ცოლის ნათესავთან. შევეკითხე — რა უყავ „პატარა კახსათქო? — ცოტა-ღა მიკლია, აი, სულ მალე დავამთავრებო. ნიკო ხალხურ სიმღერებს აგროვებდა. ახლა რომ მღერიან, ის მხოლოდ მიაგავს ნიკოს „დაიგვანეს“, ისეთი კი არ არის. ის რაღაც არაჩვეულებრივი რამ იყო...

„დაიგვანეს“ შესანიშნავად მღეროდნენ ვანო სარაჯიშვილი, თვით ავტორი და კ. ბიწკინაშვილი. მოხუც აკაკის ხომ აღტაცების ცრემლს ჰგვრიდა ამ სიმღერის მოსმენა. ნიკო ასრულებდა ნაწყვეტებს თავის ოპერიდან მეგობართა და მუსიკის მცოდნეთა გიწრო წრეში. შესანიშნავი მელოდიები ერუანტელს ჰგვრიდა მსმენელებს, ხმა გავრცელდა — „პატარა კახი“ მალე დაიდგმებაო. სამწუხაროდ, კომპოზიტორს არ მიეცა საშუალება ნაწყვეტები მაინც დაედგა ამ ოპერიდან. ნიკო არ იცილებდა თავის ერთადერთ სიმდიდრეს — ნაწერებით სავსე ჩემოდანს, ეშინოდა არ დაჰკარგოდა...

უსახსრობა და ათასგვარი დაბრკოლებანი დაუსრულებლად დაატარებდა ნიკო სულხანიშვილს თელავიდან თბილისს, ერთიდან მეორე ადგილს. ბოლო დროს, ქართულმა ფილარმონიულმა, საზოგადოებამ გუნდის ხელმძღვანელად მიიწვია თბილისში, ბინა კი... ვერ უშოვა. ნიკო მინებჩამტვრეულ სარდაფში სცხოვრობდა. გაცივდა, 1919 წლის 3 დეკემბერს რკინიგზის საავადმყოფოში გარდაიცვალა.

— კონცერტს ვმართავ...

ეს მისი უკანასკნელი სიტყვა იყო.

ნიკოს გარდაცვალების დღესვე გაჰქრა ნაწერებით სავსე ჩემოდანი. აქ იყო „პატარა კახი“, საგუნდო სიმღერები, რომანსები, ჩაწერილი ხალხური სიმღერები, თითქმის ყველაფერი, რაც გააკეთა ამ იშვიათმა ადამიანმა მთელი სიცოცხლის განმავლობაში. მას შემდეგ თითქო დაავიწყდათ. კომპოზიტორი. ამიტომ დიდი მადლობის ღირსია ამხ. გ. ნადირაძე, რომელმაც ღირსეული შრომა გასწია და ნ. სულხანიშვილზე მშვენიერი მონოგრაფია გამოაქვეყნა (სახელგამი. 1937 წ.).

ახალი ქართული მუსიკალური ნაწარმოებები

სტალინური პრემიის ლაურეატმა, ხელოვნების დამსახურებულმა მოღვაწემ შალვა მშველიძემ დასწერა სიმღერები ა. მაშაშვილის, გრ. აბაშიძის, ა. აბაშელის, ირ. აბაშიძის და სხვათა ლექსების ტექსტზე. ამას გარდა კომპოზიტორმა მონუმენტურ ნაწარმოებთა ციკლიდან დასწერა ორი სიმფონია. პირველი სიმფონია უძღვნა კავკასიის გმირ დამცველებს, მეორე სიმფონიას მან უწოდა: „სიხარულისა და გამარჯვების სიმფონია“.

ამჟამად კომპოზიტორი ამთავრებს დიდ ორატორიას სიმფონიური, სასულე ორკესტრებისა და გაძლიერებული გუნდისათვის სოლისტებით. ორატორია ეძღვნება კავკასიის გმირულ დაცვას და ეწოდება „გამარჯვების პოემა“.

შ. მშველიძე ამთავრებს აგრეთვე საგიოლონჩელო კონცერტს ორკესტრის თანხლებით, სიმფონიურ პოემას „გველის მჭამელს“ (ვაჟა ფშაველას პოემის მიხედვით) და სიმღეროთა ციკლს პოეტ ს. ჩიქოვანის ლირიკულ ლექსების ტექსტზე.

* * *

ხელოვნების დამსახურებულმა მოღვაწემ, კომპოზიტორმა ვ. გოკიელმა სამამულო ომის დღეებში დასწერა ოპერა „პატარა კახი“ ა. წერეთლის პოემის მიხედვით. ნაწარმოებში აკტორმა გადმოგვცა პატრიოტული ტრადიცია ქართველი ხალხისა, რომელიც მრისხანე საშიშროების დროს თავგამეტებით იცავდა თავის სამშობლოს. პრემიერა განხორციელებულ იქნა ზ. ფალიაშვილის სახელობის ლენინის ორდენოსანი თბილისის ოპერისა და ბალეტის თეატრის მიერ 1943 წლის 23 მარტს.

უკანასკნელ ხანებში გარდა „პატარა კახისა“ ვ. გოკიელმა დასწერა რამდენიმე ვოკალური ნაწარმოები თავდაცვითს თემაზე, აგრეთვე მონაწილეობას იღებდა საბჭოთა კავშირისა და საქართველოს სსრ ჰიმნების პროექტების შექმნაში. მისი ორი პროექტი შესრულებული იყო გუნდისა და სიმფონიური ორკესტრის მიერ.

ვ. გოკიელი ამჟამად მუშაობს ოპერაზე „გიორგი მეექვსე“, გრიგოლ აბაშიძის პოემის მიხედვით.

* * *

ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე კომპოზიტორი შ. აზმაიფარაშვილი ამჟამად სწერს ოპერა „ხევისბერ გოჩას“ (ა. ყაზბეგის მოთხრობის მიხედვით). კომპოზიტორმა ოპერის ორი მოქმედება უკვე დაამთავრა, პარალელურად ამთავრებს № 1 სიმფონიას. გარდა ამისა მან დასწერა ოთხი სამხედრო მარში სასულე ორკესტრისათვის და ორი საგუნდო ნაწარმოები, რომლებმაც პრემია მიიღეს საქართველოს საბჭოთა კომპოზიტორების კავშირის მიერ გამოცხადებულ კონკურსზე.

შ. აზმაიფარაშვილი ნაყოფიერად მუშაობს აგრეთვე როგორც დირიჟორი.

* * *

სამამულო ომის პერიოდში კომპოზიტორმა ა. მაჭავარიანმა დასწერა ერთმოქმედებიანი ოპერა პროლოგით „დედა და შვილი“. (ი. ჭავჭავაძის მიხედვით). ოპერის ლიბრეტო თვით კომპოზიტორის მიერ არის დამუშავებული. საოპერო ფორმის მოთხოვნილებათა გათვალისწინების გამო კომპოზიტორმა ილიას ნაწარმოების სიუჟეტს ახალი პერსონაჟები დაუმატა, ესენი არიან სახალხო მთავარსარდალი მინდია და ხოფლის საყვარელი მოხუცი, — ყოფილი მეომარი მეწისქვილე ქარუმა.

ოპერა ძირითადად აგებულია ორიგინალურ მუსიკალურ მასალაზე, ხოლო ზოგიერთ ადგილას რამდენიმე ხალხური სიმღერის შტრიხია გამოყენებული. ხსენებული ოპერა უკვე მიიღო დასადგმელად ზ. ფალიაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის თეატრმა.

გარდა ხსენებული ოპერისა ა. მაჭავარიანმა დასწერა საფორტეპიანო კონცერტი ორკესტრით და სამ ნაწილად.

* * *

კომპოზიტორმა რ. გაბიჩვაძემ სამამულო ომის პერიოდში დასწერა რამდენიმე ანტიფაშისტური სიმღერა და რომანსი. ზოგი მათგანი პრემირებულია კონკურსებზე და პოპულარობაც მოიპოვა. გარდა ამისა ქართული დიდიზიებისათვის მან დასწერა სამი მარში.

მოსკოვში ქართული მუსიკის ჩვენებასთან დაკავშირებით მიმდინარე წლის გაზაფხულზე მან დასწერა „ბალადა ბერიაზე“ (ალ. აბაშელის ტექსტი), რომელიც წარმატებით იყო შესრულებული საქართველოს სს რესპუბლიკის სახალხო არტისტ პ. ამირანაშვილის მიერ.

დეკადაზე მონაწილეობს სიმფონიური პოემით „გამზრდელი“-თ (აკაკის „გამზრდელის“ მიხედვით) და რამდენიმე სხვა ნაწარმოებით.

აზერბაიჯანი დეკადაზე

საბჭოთა ხელოვნების ძალა მის მგზნებარე საბჭოთა პატრიოტიზმშია. ეს ხელოვნება, რომელიც განამტკიცებს ხალხთა ლენინურ-სტალინურ მეგობრობას, აღაფრთოვანებდა და აღაფრთოვანებს ჩვენი ქვეყნის ადამიანებს საგმირო საქმეებისთვის, ახალ წარმატებათა მოსაპოვებლად სოციალისტური სამშობლოს საკეთილდღეოდ.

ომის დღეებში წარმატებით მუშაობდნენ საბჭოთა აზერბაიჯანის კომპოზიტორები. მათ დიდი და მცირე ფორმის 400-ზე მეტი ნაწარმოები შეჰქმნეს. ჩვენი კომპოზიტორების ბევრი სიმღერა უდიდესი პოპულარობით სარგებლობს.

საბჭოთა აზერბაიჯანის კომპოზიტორთა შორის წამყვანი როლი ეკუთვნის მშობლიური მუსიკის უდიდეს მცოდნეს, სტალინური პრემიის ლაურეატს, სსრ კავშირის სახალხო არტისტს ორდენოსან კომპოზიტორ უზეირ ჰაჯიბეკოვს. ჩვენი რესპუბლიკის ხალხი სამართლიანად ამაყობს ამ გამოჩენილი ხელოვანით. დეკადის პროგრამაში შეტანილია მისი ვოკალური ნაწარმოებნი: „უშენოდ“, „მოწოდება“, „დაჭრილი მებრძოლის ნამბობი“, „დედის დანაბარები“. ამ ნაწარმოებთა გარდა, განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს კანტატა „სამშობლო და ფრონტი“, „ჯენგი“ ხალხური ინსტრუმენტების ორკესტრისათვის, თავდაცვითი სიმღერები: „იანში ეოლ“, „ბეტენი“, „ორდუსუ“, „შევქეთ ბაჯისი“ და სხვ. ჰაჯიბეკოვმა ამ დღეებში დასწერა აზერბაიჯანის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის ჰიმნი. მას ეკუთვნის ახალი ფორმები გმირული სიმღერებისა: „კაგრამანი“, „ჯენგი“ და ლირიკული „გაზელი“.

საბჭოთა ხელისუფლების არსებობის წლებში, განსაკუთრებით უკანასკნელ ხანს, აზერბაიჯანში დაწინაურდა ახალგაზრდა კომპოზიტორთა მთელი პლეადა. თავიანთ შემოქმედებაში მათ ჩააქსოვეს მუსიკალური ენის ყველა ფორმა: სიმფონიები, სიმფონიური პოემები, ჰიმნები, სიმღერები, კვარტეტები, მუსიკალური კომედიები.

აზერბაიჯანელ კომპოზიტორთა სიმფონიურ ნაწარმოებთაგან დეკადაზე ჩვენ ვუჩვენებთ დიდი გრძნობით, ტემპერამენტითა და ოსტატობით დაწერილ კომპოზიტორ ფიქრეტ ამიროვის სიმფონიურ პოემას, კომპოზიტორ აშრაფ აბასოვის სიმფონია ფა მინორის სამ ნაწილად, კომპოზიტორ ჯეკედეტ ჰაჯიევის სიმფონია მი მაჟორის ორ ნაწილად, კომპოზიტორ მიაზის სიმფონიურ ნაწარმოებს „მოგონება სამშობლოზე“, „ბრძოლაში“, ელზა მაილიანის გმირულ უვერტიურას, ყარაევის სიმფონია სი მინორს ორ ნაწილად და სიუტას ოთხ ნაწილად.

სასიმღერო შემოქმედების დარგში დიდი აქტივობა გამოიჩინა ჩვენი რესპუბლიკის თითქმის ყველა კომპოზიტორმა. ნიჭიერად არის დაწერილი კომპოზიტორების სეიდ რუსტამოვის, ხანმამედოვის, ალექსეროვის, ნიკოლსკაის, მაილიანისა და სრულიად ახალგაზრდა კომპოზიტორების ელმირა ნაზიროვას და ვ. ადამენკოს სიმღერები. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს, რომ სამამულო ომის დღეებში აღიზარდნენ აზარბაიჯანელ კომპოზიტორ ქალთა ახალი კადრები.

აზერბაიჯანელ კომპოზიტორთა სიმღერებში ხოტბაშესხმულია საბჭოთა ხალხის შვილთა გმირობა სამამულო ომის ფრონტებზე. ეს სიმღერები ადიდებენ მამაცობას, გმირობას, ვაჟკაცობას, სამშობლოსადმი ერთგულებას და თავდადებულ სიყვარულს. აზერბაიჯანელ კომპოზიტორთა ბევრი სიმღერა ომის წლებში გამოცემულია და გაიგზავნა ფრონტზე სამხედრო ნაწილებში, სადაც მათ დიდი წარმატებით ასრულებენ მოქმედი ნაწილების ანსამბლები.

დეკადის პროგრამაში შეტანილია ხალხური სიმღერები, ცეკვა და აშუღთა შემოქმედება. ჩვენი კომპოზიტორების შემოქმედებასთან ერთად გაიზარდა შემსრულებელთა კადრების ოსტატობაც. ეს კადრები, გამსჭვალულნი სამშობლოსადმი თავდადებული სიყვარულითა და ერთგულებით, უდიდესი ენტუზიაზმით მუშაობენ.

ამიერ

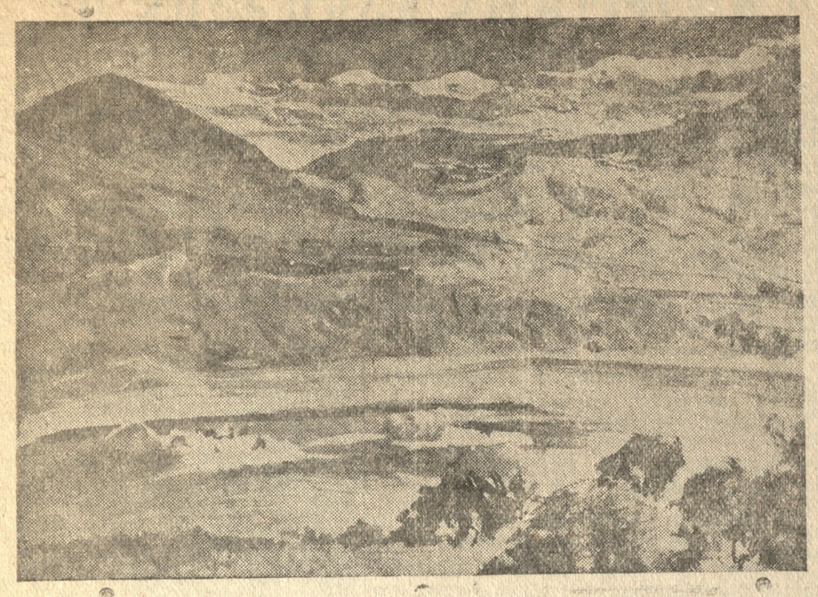

ქართლის პეიზაჟი. სურათი მხატვარ **დავით წერეთლისა.**

ზურაბ ანჯონოვი

დეკემბრის თვეში შესრულდა 90 წელი ქართული დრამატურგიის ნიჭიერი ოსტატის ზურაბ ანტონოვის გარდაცვალებიდან.

ანტონოვი დაიბადა გორში 1820 წლის 21 თებერვალს. ბავშვობიდანვე გამოამჟღავნა ნიჭი და გონებამახვილობა. მისმა უმცროსმა ძმამ, გრიგოლმა, მეტად საინტერესო მოგონება დაგვიტოვა დრამატურგის შესახებ. ამ მოგონებაში გრიგოლი მოგვითხრობს:

„როდესაც ზურაბი გახდა ექვსი წლისა, იმ დროის ჩვეულებისამებრ ძალამ მისცა წიგნის სასწავლებლად ერთს სომეხ მღვდელს. ზურაბმა ერთ წელიწადში, ისე მშვენიერად ისწავლა კითხვა და წერა — ქართულიც და სომხურიც, რომ იმ ძასწავლებელს ძველელი ეთქვა ძაძისათვის: ამისთანა გონების და ამისთანა ხიბლიერი ყმაწვილი ჯერ ჩემს თვალს არ უნახავსო. ეს უხდა სხვა რამ გამოვიდესო“.

ზურაბმა სწავლა გორის სამაზრო სასწავლებელში განაგრძო და აქაც საკმაო ნიჭი გამოიჩინა. სამწუხაროდ ძალამ ზურაბი მესამე კლასიდან გამოიყვანა იმ განზრახვით, რომ თავისი ხელოვნის გაძგრძელებლად აღეზარდა. მაგრამ ნაზარ ახტონოვმა ვერ შესძლო შვილის დაინტერესება ვაჭრობით. ახალგაზრდა ზურაბის გულისყური წიგნებისა და წერისაკენ იყო მიპყრობილი.

18 წლის ზურაბი სამსახურში მოეწყო გორის საქაზრო სამმართველოში, გადამწერის თანამდებობაზე. ამ სამსახურში ოცდა ორ წლამდე დაჰყო. ამ პერიოდში მამა გარდაეცვალა და იძულებული გახდა ოჯახის საარჩენად ვაჭრობისათვის მოეკიდა ხელი. მაგრამ, რადგანაც ვაჭრობა მისი მოწოდება არ იყო, თანაც მოგებულ ფულს სულ წიგნებში ხარჯავდა, მალე გაკოტრდა.

1851 წელს ანტონოვი თბილისში ჩამოვიდა. აქ ის შეეხვნა გ. ერისთავის თეატრის მსახიობებს, რომლებიც თითქმის ყველა მისი ნაცნობ-მეგობრები იყვნენ გორიდან. ანტონოვმა წარმოდგენებზეც იწყო სიარული. გაიტაცა ახალმა სამყარომ... ჯერ მსახიობობა სცადა, მაგრამ რაკი ვერ აღმოაჩნდა საკმაო აქტორული ნიჭი, ამ პროფესიაზე ხელი აიღო. გ. ერისთავმა თურმე მას დასიდან დათხოვნაც-კი დაუპირა, მაგრამ, როდესაც ანტონოვმა თეატრში მოიტანა სახელდახელოდ დაწერილი პირველი თავისი კომედია „მე მინდა კნეინა გავხდე“, გ. ერისთავს ძ ლიან გაეხარდა, პიესა მოიწონა და მისი დადგმა მეორე კვირასვე განაზორციელა.

ანტონოვი თეატრს აღარ მოსცილებია. გამოდიოდა სცენაზე პატარა როლებში, ეხმარებოდა თეატრის ხელმძღვანელს გიორგი ერისთავს რეჟისორობაში და, რაც მთავარია, სწერდა კომედიებს.

1854 წლის შემოდგომაზე გიორგი ერისთავმა ხელი აიღო თეატრის ხელმძღვანელობაზე და მის შემდეგ თეატრის ერთად-ერთი ხელმძღვანელი ზურაბ ანტონოვი შეიქნა.

გამრჯელი და გულმოდგინე ანტონოვი ფიქრობდა, რომ კვლავ ფეხზე დააყენებდა დაქვეითებულსა და მისუსტებულ თეატრს, მაგრამ მას დიდ ხანს არ დასცალდა თეატრის ხელმძღვანელობა. რამდენიმე კვირის შემდეგ, 21 თუ 25 დეკემბერს, გარდაიცვალა.

საყურადღებოა ანტონოვის გარდაცვალების ამბავი. გავრცელებულია ის აზრი, თითქოს ანტონოვი ცოფიანი ძაღლის დაკბენისაგან გარდაიცვალა, მაგრამ ვინც გულდასმით გაეცნობა ანტონოვის შესახებ არსებულ ცნობებს, უმთავრესად მოგონებებს, შესაძლებელია დაეჭვდეს ამ ამბავში. თუმცა ანტონოვი მართლა დაკბენილი იყო ძაღლისაგან, მაგრამ თითქმის დარწმუნებულია, რომ ძაღლი ცოფიანი არა ყოფილა. კარგი ხნის შემდეგ, ის უეცრად ღამე ავად გამხდარა და მასთან მყოფ უმცროს ძმისათვის შველა უთხოვია. შემინებული მისი ძმა, გრიგოლი, იქვე ახლო მთაწმინდაზეევე მცხოვრებ მსახიობ ტატიშვილთან გაქცეულა საშველად. ტატიშვილს, სცოდნია-რა ძაღლისაგან მისი დაკბენის ამბავი, მაშინვე პოლიციაში გაუცხადებია — ზურაბ ანტონოვი გაცოფიანდაო. პოლიციაც ისე მოქცეულა, როგორც ამ დროს იქცეოდნენ ადამიანის ცოფიანობის შემთხვევაში. ანტონოვი მაგრად ჩაუკეტნიათ ოთახში და კარების წინ ასასი დაუყენებიათ, რომ ავადმყოფს არავინ მიჰკარებოდა.

უნდა ვიგულისხმოთ, თუ რა საშინელებას წარმოადგენდა იმ დროს ცოფით დაავადება. მაშინ ჯერ კიდევ ცნობილი არ იყო ცოფის საწინააღმდეგო წამლობა. ავადმყოფი სრულებით განწირული იყო, მას უკვე ცოცხლებში აღარ სთვლიდნენ და, იმის შიშით, რომ სხვებს არ გადასდებოდა ცოფი, ანცალკევებდნენ და პოლიციის წესით მეთვალყურეობდნენ. ასევე მოექცნენ ანტონოვსაც. არავინ ცდილა ავადმყოფი ექიმისათვის ეჩვენებინა.

დაუდევრობის შედეგი იყო ისიც, რომ მასთან ერთად დაიღუპა მთელი მისი ქონება: წვნთა და დაგვით შეძენილი ბიბლიოთეკა, ხელნაწერები, გამოუქვეყნებელი პიესები და სხვ. მის ქონებიდან სათეატრო მუზეუმმა მხოლოდ ამ ბოლო ხანში შეიძინა „მზის დაბნელების“ დაბეჭდილი ეგზემპლარი და რამდენმე ცალი ჟურნალ „ცისკარისა“.

ზურაბ ანტონოვის ქონება პოლიციაში წაუღიათ და მას შემდეგ აღარავის უნახავს.

ზურაბ ანტონოვის უდროოდ დაკარგვა დიდი დანაკლისი იყო ქართულ თეატრისათვის. თეატრის უსაზღვროდ მოყვარული, ნიჭიერი დრამატურგი, ენერგიული მოღვაწე კიდევ ბევრ სარგებლობას მოუტანდა ჩვენს თეატრსა და დრამატურგიას. სამართლიანად ამბობდნენ გიორგი ერისთავის თეატრის მსახიობები: „ზურაბ ანტონოვი, რომ არ მომკვდარიყო, ქართული წარმოდგენები არ მოისპობოდა“.

რა ლიტერატურული მემკვიდრეობა დაგვიტოვა ზურაბ ანტონოვმა?

50-იან წლებში გიორგი ერისთავის მიერ დადგმული იყო და შერჩა ისტორიას ზურაბ ანტონოვის შვიდი პიესა: „მე მინდა კნეინა გავხდე“ (კომ. 2 მოქმედ), „ქმარი ხეთის ცოლისა“ (კომ. 2 მოქმედ), „განა ბიძიამ ცოლი შეირთო?“ (კომ. 2 მოქმედ), „მზის დაბნელება“ (კომ. 3 მოქმედ), „ქორწილი ხევსურთა“ (კომ. 2 მოქ), „ტივით მოგზაურობა ლიტერატორთა“ (კომ. 2 მოქ) და „ქოროღლი“ (ტრაგ. 4 მოქ).

პირველი სამი კომედია რუსული ვოდევილებიდან არის გადმოკეთებული. ანტონოვმა პირველ ხანებში რუსული თეატრისა და დრამატურგიის მდიდარი გამოცდილება გამოიყენა და შემდეგ გაბედულად და ფართოდ გაშალა თავისი ორიგინალური შემოქმედებითი მუშაობა.

გიორგი ერისთავის თეატრმა აღნიშნულ პიესებს გარდა **ანტონოვის კიდევ ორი პიესა** დადგა რუსულადანვე გადმოკეთებული: „თეთრი დათვი ფაშისა“ და „ორი მდგმური“, სამწუხაროდ ეს ორი პიესა დაკარგულია.

მარტო ზემოდ მოხსენებული პიესებით არ ამოიწურება ზურაბ ანტონოვის შემოქმედება. მის შესახებ მოგონებებში (ი. კერესელიძის, გ. ანტონოვის) მოხსენებულია მთელი რიგი პიესებისა, რომლებსაც ჩვენამდე არ მოუღწევიათ. ასეთებია: „კიზიროკი“, „ცრუპენტელა“, „კოტრი ზარაფი“, „ჯერ მოკვდნენ, მერე დაქორწილდნენ“, „ქმარი ცოლის მაყარი“, „ახ, მართალთ გამკითხავო, შენ მიპატრონე“ და კიდევ ერთი პიესა, რომლის სახელი ცნობილი არ არის. ზოგიერთი მათგანის შინაარსი ცნობილიკა-კი ყოფილა მის ახლობელთათვის. ასე, მაგალითად, კომედია „ცრუპენტელა“ ანტონოვს ივანე კერესელიძესათვის წაუკითხავს და ეს უკანასკნელი სწერს, რომ „ჩემის აზრით, ისა სჯობდა ყოველის იმის დაწერილებსო“.

ამრიგად ანტონოვს სამნახევარი წლის განმავლობაში 16 პიესა დაუწერია, რომელთაგან 9 დაკარგულა.

ზურაბ ანტონოვის კომედიები ყოფა-ცხოვრებითი ხასიათისა. მათი თემაა თანადროული ცხოვრება. გიორგი ერისთავთან ერთად ზურაბ ანტონოვმა თავისი კომედიებით ქართულ დრამატურგიაში დაამკვიდრა რეალისტური მიმართულება. ამ ხნიდან რეალიზმი ხდება ქართული თეატრისა და დრამატურგიის ურყევ საფუძვლად. ანტონოვის მიერ შექმნილი სცენიური სახეები. ცოცხალია და ცხოველმყოფელი. ეს სახეები ხალხის ცხოვრებიდან არის აღებული და ხალხის ნამდვილ ყოფითი ბუნებას ხატავენ.

ზურაბ ანტონოვის კომედიებს ეტყობა ავტორის ღიდი დაკვირვება ცხოვრებაზე, მისი ნამდვილი შეგრძნობა. ამ შეგრძნობის შედეგია სწორედ ის, რომ ანტონოვი თავის ნაწარმოებებს გარკვეულ მხატვრულ-პოლიტიკურ მიზანს უსახავდა. ის ძველი ფეოდალური ყოფის აქტიური მოწინააღმდეგეა და შეურიგებლად ჰკიცხავს მას. ავტორის ფხიზელი გონება ნათლად არკვევს ამ სოციალური წყობის განწირულებას. ამავე დროს ის კრიტიკით უდგება ახალგაზრდა ბურჟუაზიულ კლასს; იგი ნათლად ხედავს და გრძნობს იმ გარდატეხის პროცესს, რომელიც იმ დროს ხდებოდა ქვეყნის ეკონომიურ ცხოვრებაში.

გულთბილი ფერებით ხატავს ანტონოვი მშრომელ ხალხსაც. მის მიერ პიესებში გამოყვანილი გლეხობა ავტორის სრული სიმპატიით არის გარემოცული.

ანტონოვის ნაწარმოებები თავიდანვე დიდი პოპულარობით სარგებლობდნენ და მტკიცედ დამკვიდრდნენ გიორგი ერისთავის თეატრის რეპერტუარში. შემდეგაც, მთელი მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრის მანძილზე ანტონოვის კომედიები, განსაკუთრებით „მზის დაბნელება“, ქართული თეატრის ძირითად რეპერტუარში შედიოდა.

ჩვენი დიდი მწერალი და მოაზროვნე ილია ჭავჭავაძე ერთ თავის კრიტიკულ სტატიაში (თხუზულებანი, ტომი IV გამოცემა, 1941 წ.) ასეთ შეფასებას აძლევს ზურაბ ანტონოვის შემოქმედებას: „მისგანვე (გიორგი ერისთავისაგან) ფრთა ასხმულმა ანტონოვმა, რაკი იგრძნო, რომ მე ჩემი საკუთარი ფრთები მაქვსიაო, თავის ოსტატს გასწრო, მის ფიწრიდ მოედანს ღობეები შორს გაუდგა, სარბიელი გაუდიდა და ეგრეთწოდებული მდაბიო ხალხის ყოფა-ცხოვრება, ავკარგიანობა, მისი ზნე-ჩვეულება ცოტად თუ ბევრად დაგვანახვა. მისი „მზის დაბნელება“, „ხევსურთა ქორწილი“, თუ ყოველი ამის სრული სურათი არ არის, მწერლობის ამ მხრივ მიმართულების მაგალითი ხომ არის და არის“.

ცხოველ ინტერესს იწვევდა და იწვევს ანტონოვი ჩვენს ეპოქაშიც. საკმარისია გავიხსენოთ, რომ საბჭოთა ქართული თეატრის ფუძემდებელმა, ცნობილმა რეჟისორმა კოტე მარჯანიშვილმა ქართული ორიგინალური რეპერტუარის სცენაზე განსახიერება ზურაბ ანტონოვის „მზის დაბნელებით“ დიწყო. „ცხვრის წყარო“ შემდეგ. ეს იყო მეორე მისი ბრწყინვალე დადგმა, რომელიც თითქმის ოცი წლის მანძილზე სცენიდან არ მოხსნილა.

ბ. ბუხნიკაშვილი

დ. ალექსიძე

გოლდონი რუსთაველის თეატრის სცენაზე

მსოფლიო ლიტერატურაში, XVII ს. დიდ ესპანელ დრამატურგების შემდეგ იშვიათია ისეთი ნაყოფიერი დრამატურგი, როგორიც იყო გოლდონი. თავის ნაწარმოებია რიცხვით გოლდონს პირველი ადგილი უკავია. გოლდონის კალამს ეკუთვნის 155 კომედია, 18 ტრაგედია და 94 საოპერო ლიბრეტო.

გოლდონის კომედიები იმდენად ცოცხალი და რეალისტურია, რომ იმდროინდელი მაყურებელი მის პიესებში ადვილად სცნობდა თავის თავს. ხშირად ვენეციის ქუჩებში დედაკაცების აყალ-მაყალი და რომელიმე ქუჩური აურ-ზაური იწვევდა მაყურებლის ღიმილს და შენიშვნას, — დახე გოლდონის სცენაა, ნამდვილი გოლდონის! გოლდონმა თავის კომედიებში უკუაგდო „ნიღბების კომედიისათვის“ ჩვეული აბსტრაქტული პერსონაჟები და მათ ნაცვლად შეჰქმნა ცოცხალი, რეალისტური ტიპები, აღებული სოციალურ გარემოდან. მან უარყო იმპროვიზაციის თეატრი და აქტიორის თამაში დაუქვემდებარა დრამატურგის ტექსტსა და მის მთავარ მიზანდასახულებას.

მისი კომედიების უმეტესი ნაწილის შინაარსს შეადგენს ვენეციის ცხოვრება მე-18 საუკუნის პირველ ნახევარში. გოლდონის დროს, იტალიაში ფეოდალური წყობილება ინგრევა და ცხოვრების სარბიელს თანდათანობით იპყრობს ისტორიულად აღმავალი კლასი — მესამე წოდება. გოლდონი თავის პიესებში გამოხატავდა ახალგაზრდა ბურჟუაზიის სულისკვეთებას და პოლიტიკურ იდეალებს.

ეს იყო უდიდესი სოციალური გარდატეხის დრო. ახალგაზრდა ბურჟუაზია ბრძოლას უცხადებდა ფეოდალურ წესწყობილებას; სცენაზე გოლდონის პიესებში გამოყვანილი არისტოკრატები პარაზიტები, ჭორიკანები და მუქთახორები არიან. მესამე წოდების წარმომადგენელნი ავტორს როგორც მორალურად, ისე ინტელექტურად ჯანსაღ ადამიანებად ჰყავს გამოყვანილი. ცხოვრების ნათელი პერსპექტივით და ბრწყინვალე მომავლით სავსე გოლდონის პიესები თავისი სცენიური მედგომარეობით, შინაგანი დინამიურობით, ინტიმიურობით, ლირიკით, უაღრესად ცოცხალი მოძრავი პერსონაჟებით, მკვეთრი და ხორც-შესხმულ ხასიათებით, ოსტატური დიალოგებით საუკეთესო სკოლას წარმოადგენს მსახიობისთვის.

გოლდონი დიდი პოპულარობით სარგებლობს ჩვენში. საბჭოთა კავშირში მისი პიესები არა ერთხელ დადგმულა და დიდი წარმატებაც ჰქონიათ. როგორც პოეტი ი. გრიშაშვილი აღნიშნავს (იხ. მისი წერილი რუსთაველის თეატრის ერთდროულ გაზეთში) „გოლდონი ქართულ სცენაზე პირველად ივანე მაჩაბელმა შემოიყვანა. ვალერიან გუნიას ცნობით, ივანე მაჩაბლის პირველი თარგმანი გოლდონის პიესა ყოფილა („როგორც ჰქუხს, ისე არ სწვიმს“). ეს პიესა დიდის წარმატებით მიდიოდა ძველ ქართულ თეატრში ვასო აბაშიძის და კოტე მესხის მონაწილეობით“-ო.

ქართულ საბჭოთა სცენაზე გოლდონის პიესა პირველად რუსთაველის სახელობის თეატრმა განასახიერა. 1936 წ. 5 აპრილს რუსთაველის სახელობის თეატრთან არსებულმა თეატრალური სტუდიის აჭარულმა სექციამ სადიპლომო სპექტაკლად აირჩია გოლდონის ცნობილი პიესა „სასტუმროს დიასახლისი“ (პოეტ ი. გრიშაშვილის თარგმანით). სპექტაკლს დიდი წარმატება ხვდა.

1942-43 წ. სეზონში რუსთაველის თეატრის სცენაზე დაიდგა გულდონის მეორე პიესა „საპატარძლო აფიშით“ პიესის მთავარი თემა ქორწინების პრობლემაა. სიყვარულს ფულით ვერ იყიდი, ოჯახური ბედნიერება მკვიდრ და ნამდვილ სიყვარულზე უნდა შენდებოდეს — ეს არის პიესის მთავარი დედა-აზრი. ავტორი თავის კლასს, ახალგაზრდა ბურჟუაზიას მოუწოდებს ოჯახურ მორალისა და კეთილშობილებისაკენ. პიესა საინტერესოა თავბრუდამსხმელი ინტრიგით, ხალართიანი სიუჟეტით, შესანიშნავი სცენიური მდგომარეობით და ხასიათებით. „საპატარძლო აფიშით“ საბჭოთა კავშირში პირველად ჩვენს თეატრში დაიდგა. უკვე მესამე სეზონია, რაც წარმატებით მიდის და დიდი პოპულარობითაც სარგებლობს. დიდის ოსტატობით ანსახიერებს პანდოლფოს როლს რესპ. სახ. არტისტი ემანუილ აფხაიძე, წარმატებით თამაშობენ ანსამბლის სხვა მონაწილეებიც: თ. თარხნიშვილი, რ.ბერიძე, ნ. მესხიშვილი, ნ. ჩხეიძე, ვ. ადამიძე, ა. აფხაიძე, მ. გეგეჭკორი და სხვები. პიესა თარგმნა დ. კასრაძემ. სპექტაკლი დადგმულია ჩემს მიერ. სპექტაკლის გაფორმება ეკუთვნის ხელ. დამს. მოღვაწეს, ი. გამრეკელს, მუსიკა დაწერილია კომპოზიტორ რ. გაბიჩვაძის მიერ. ამ სეზონში სპექტაკლის ახალ შემადგენლობაში შევიდა ნიჭიერი ახალგაზრდობა, რომელმაც დაამთავრა თეატრალური ინსტიტუტი: თ. თეთრაძე, ს. ყანჩელი, ნ. ანდრონიკაშვილი.

ა. წ. 3 დეკემბერს სპექტაკლი „საპატარძლო აფიშით“ წავიდა მეასედ.

ბიბლიოგრაფია

ი. ნონეშვილი — ლექსები. 1944 წ.

იოსებ ნონეშვილის ლექსთა კრებული, რომელიც ეხლახან გამოსცა საბავშვო ლიტერატურის გამომცემლობამ, ბევრის მხრივ არის საყურადღებო. იგი მოწმობს, რომ ახალგაზრდა პოეტის დაკვირვებათა და შთაბეჭდილებათა არე ფართოვდება, ღრმავდება, მისი პოეტური ლექსიკონი მდიდრდება. პოეტი გულმოდგინედ მუშაობს სიტყვაზე, ცდილობს არ მოექცეს სხვისი სტრიქონებისა და ინტონაციის გავლენის ქვეშ, ზრუნავს ლექსის აზრობრივი სიზუსტისათვის.

ი. ნონეშვილის ლექსების ერთი თვისება ისიც არის, რომ პოეტმა შესძლო ინტიმურ-ლირიკული ნაკადი ორგანიულად დაეკავშირებინა საფრონტო პოეზიის მოტივებისათვის, ამის გამო მისი შემოქმედება გამდიდრდა, მრავალფეროვანი და ემოციურად უფრო გამმსახველი გახდა.

იოსებ ნონეშვილის ლექსების მთავარი თემაა სამშობლოს სიყვარული. იგი სწერს:

„ქართლის დიდება დავიცვათ,
კრემლის ნათელი ლამპარი.
ყანა დავიცვათ შრიალა,
ვაზი რქაგადანაყარი.
არ დაგვიწყლონ სამშობლო,
მრავალ ჭირ-ვარამ ნანახი.
მამა-პაპათა საფლავზე
არ ამოვიდეს ბალახი.“

დიდმა სამამულო ომმა გააძლიერა, ახალი შინაარსით აავსო საბჭოთა ადამიანის პატრიოტული გრძნობა. სოციალისტური სამშობლოს სიყვარული განუყოფელად დაკავშირებულია საბჭოთა ადამიანისათვის წარსულისადმი სიყვარულთან, ჩვენი ქვეყნის ისტორიისადმი, ჩვენი გმირი წინაპრებისადმი სიყვარულთან. ახალგაზრდა პოეტმა იცის, ამ სახელოვან წინაპართა თავდადებული ბრძოლის შედეგია, რომ „თუმც ათასჯერ არბიეს და ანადგურეს, საქართველო ისევ ისე ლომი არი“. წარსულზე ფიქრით გატაცებული პოეტი უნაზესი სიყვარულით იგონებს ყველას, ვისაც „სამშობლოს სახელი შუქივით მკერდზე ესვენათ, ჭმონდათ ცხელი მზის სხივები ჩაწნული გულის ფესვებად“.

გარდასულ გმირთა გალერეიდან პოეტის განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობენ ქართველის დედები, რომელთაც

სამშობლოს ბედი სწამდათ მარადის,
კანდელს უნთებდნენ მამაც წინაპარს.
გურგანის ზღვიდან პონტოს კორამდე
მათი თვალების შუქი ბრწყინავდა.

ჩვენი ქვეყანა ძველ ქართველ დედებს
სისხლით და ოფლით დაუცრემლიათ.
მათი თვალები დღეს ბინდ-ბუნდს ჰკვეთენ
და ვარსკვლავებად ზედ გაგვცქერიან.

ამ გმირმა დედებმა ბევრი ღირსეული შვილი გაზრდეს საქართველოს, მაგრამ თუ წარსულში „ეკვეს ცხრა ძმა ხერხეულიძენი, რომელთაც სიცოცხლე გასწირეს მამულის გადარჩენისათვის, ახლაც გვყავან უფრო დიადი გმირები:

„ჩვენც ხომ იმათი მოდგმის ვართ,
ათი შვილეგო ფერი გვძევს.
საყაჯეც გვყავს, ირსენაც,
ცხრა ძმა-ცხრა ხერხეულიძეც.“

მომხიბლავია თავისი გულწრფელობით, სახეების სიზუსტით, რითმებისა და შედარებების სიმდიდრით ლექსი „ოთხი ძმა“, რომელშიაც პოეტი გვისურათებს ძმათა ლესელიძეთა დედას, ეს ის დედაა, რომელმაც აღზარდა სამამულო ომის გმირი გენერალ-პოლკოვნიკი ნიკოლოზ ლესელიძე და მისი სამი ღირსეული ძმა.

ი. ნონეშვილის უკანასკნელი პერიოდის ლექსები სამშობლოს დაცვის უმღერის. სამშობლოს დაცვა პოეტისათვის ამავე დროს პირადი, ინდივიდუალური ადამიანური ბედნიერების დაცვაც არის. ნამდვილი, მაღალი, უანგარო სიყვარული გმირობისათვის აქვეზებს ადამიანს. ეს კარგად არის გამოთქმული ლექსში „ბარათი ფრონტიდან“:

„წამით, როცა მიწყნარდება
ზეცა ნაგრიგალევი,
სანგარს შუქად დადგება
შენი წყნარი თვალები.
დამიდგები ისევ თვალწინ
თოვლისფერი კაბითა,
პეპლებს იტერ ცისფერ ბადით
წყაროს მწვანე ნაპირთან.

ჩემშიც ბრძოლის ხმა დიდი
მტერმ ბორგავს გუგუნით,
მტერმა ჩვენი განთიადი
არ შეცვალოს უკუნით;
რომ ვუსმენდეთ ისევ ისე
ნაკადულის გალობას,
რომ ჰყვაოდეს მშობელ ცის ქვეშ
შენი ყმაწვილქალობა.“

კრებული შეიცავს 25 ლექსს და დაყოფილია ორ რკალად. ომამდელ ნაწარმოებებში ფართოდ არის წარმოდგენილი სატრფიალო ლექსები.

საჭიროდ ვიგულისხმეთ მივუთითოთ ახალგაზრდა პოეტს ზოგიერთ ნაკლზე. ეს არის მხატვრული გამოსახვის გარეგნულ ხერხთა ერთგვარი ერთფეროვნება და ზოგიერთი სტილისტური შეუსაბამობანი.

მიუხედავად ამისა, ი. ნონეშვილის წიგნი მნიშვნელოვან მოვლენას წარმოადგენს და იძლევა საფუძველს ველოდოთ პოეტის შემდგომ ზრდას და შემოქმედებითს წარმატებას.

შალვა ბუაჩიძე

თედო სახოკია

ქართული ხალხური სიტყვა-თქმანი

მებალის ყურები მოიისხა—პრდ. მებალეს რომ აქვს, სწორეთ ისეთი ყურები გამოიბა თავზე. **გდტ.** ყურის მოყრუება, თავიდან ასხლეტა რისამე, ვითომ არ ესმის, რასაც ეუბნებიან, **შგლ.** „ჩემს მეგობარს ბევრი ვემუდარე, ბევრი ჭირი მოვსწამე გაჭირვებაში მეგობრობა გაეწია და დამხმარებოდა, მაგრამ იმან **მებალის ყურები მოიისხა,** ვითომ არც-კი ესმოდა, რასაც ვსთხოვდი“.

ეს თქმა წარმოშობილა ქართლ-კახეთში, სადაც ბაღ-ვენახები მრავლადაა და საგანგებო მებაღეებიც უყენიათ თვალ-ყურის საჭერათ. ამათ საკუთარი ქოხები უდგათ ვენახებში, დღე და ღამე თვალი უჭირავთ, ვინმე არ შეიპაროს და ხილი, ბოსტნეული, თუ ყურძენი ხელს არ გააყოლოს. ქურდებიც აბა რიღას ქურდები არიან, თუ ეშმაკობასაც არ მიმართავენ.

დამწიფებული ყურძენი რთველს ელოდა. საქურდლად ორნი წამოსულან. ერთს მებაღე კარებთან მოუხმია და ლაპარაკით შეუქცევია. ამასობაში მეორე ამხანაგი მოშორებით ვენახში შეპარულა, ყურძნით ჯიბე-უბე გაუვსია და თავისთვის უშველნია. როცა პირველ ქურდს თავის გულში უთქვამს—ჰო, ახლა-კი დრო უნდა იყოს, აქაურობას გავეცალოვო, გამომშვიდობებია მებაღეს, ვითომ აქ არაფერიაო.

მარტოდ დარჩენილ მებაღეს რომ ჩამოუვლია ბაღში, ოღოხდაც რომ შეუმჩნევია, როგორ გაეცურებინაო. გულში ხელებს დაირტყამს, ერთსაც მიაძახებს—ვაი დედა-თქვენსაო, და შეეცდება მეორეჯელ აღარ დაბრიყვებოს თავი...

ასეთს მებაღეს მეორეჯელ რამდენიც უნდა უძახონ, დამძახებელისაგან რაც უნდა ახლოს იყოს, ქოხიდან ვეღარ გამოიყვანენ გარეთ. თავს მოიყრუებს, თითქო იმას არც-კი უძახიანო. სულ ბევრი,—სამალავიდან გამოიჭვრიტოს და დაინახოს, ვინც ეძახის. თუ ადამიანი, მისის აზრით, სანდოა, გამოხედავს, თუ საეჭვოა, ზედაც არ შეჰხედავს, თუნდ, საღამომდე უძახოს.

აი, აქედან გახლავთ წამოსული ეს თქმაცა: **მებაღის ყურები მოისხაო,** და ხატოვანად ჰნიშნავს—ყურის მოყრუებას, გაუგონრობას იმისას, რაც ჩვენთვის სასიამოვნო არ არის და ხელს არ გვაძლევს.

პირშავი —პრდ. [illegible] პირი. **გდტ.** [illegible] უნამუსო, უპირფლო, სიტყვის გამტეხი, სახელგატეხილი. **შგლ.** [illegible] გვეყოფა ხუმრობა — [illegible] ხუმრობაგაშვებით პეპიამ,—თუ შენ თქმა ჰთაკილობ, აქ მო, ჩემო იმედო, მე გეტყვი. მამისა იმას უნდა ეთაკილებოდეს, ვინც მამასთან **პირშავია“.**

(ი. ჯავჯავაძე II, 111.)

ძველად საქართველოში (ქართლში მე-20 საუკუნის დასაწყისამდეც) ერთ-ერთი სახე დამნაშავის დასჯისა—პირის სახეზე საჯაროდ მურის წასმა ანუ პირის გაშავება იყო. სოფლის თავკაცები დამნაშავეს (ქურდობა, მეძავობა) ნახშირით ან მურით პირისსახეს გაუშავებდნენ, ყელზე ჩამოჰკიდებდნენ ხაჟურდალს, ზოგჯერ ცხვრის გაუწმენდავ ფაშვსაც ჩამოაცმევდნენ თავზე და ისე ჩამოტარებდნენ კარდა-კარ. ასეთი დამნაშავე იმით, რომ პირი გაშავებული ჰქონდა, ყველას წინაშე აღიარებდა თავისს დანაშაულს, თავისს „პირშავობას“ და „პირნათელებში“ ე. ი. უდანაშაულოთა დამარცლებს ბორის ვერ გაერეოდა. მერე ეს სახელი — პირშავი დაერქვა ყველას, ვინც არღვევდა სოფლად შეძლებულ წესებს ურთიერთ ცხოვრებისას, და ვინც ამიტომ ყველას სათრეველად და საქირდავად ხდებოდა.

სამეგრელოში ბავშვებმაც იცან დამნაშავე ამხანაგისათვის სახეზე ნახშირის წასმა.

რა ფეხზე ჰინი დაიდევი?—პრდ. ფეხზე ჰინი ხომ არ დაგიდევია?! **გდტ.** რა ერთ ადგილას გაჩერებულხარ, რატომ აღარ იძვრი? **მგლ.** „შე კაი კაცო, რატომ აღარ გამოიკლი ჩვენკენა, ფეხზე ჰინი ხომ არ დაგიდევია?!.“

ჰინი საღებავი მცენარეა, რომელსაც თმის ფოთლად შესაღებავად იდებდნენ ძველად თავზე. როცა ჰინს იდებდნენ, ერთს ხანს უძრავად იყვნენ, რომ საღებავი კარგად მოჰკიდებოდა თმას.

ჰინს ფეხებზედაც იდებდნენ ხოლმე, ფეხის ფრჩხილების შესაღებავად. როცა ჰინი ედოთ, უძრავად ისხდნენ სახლში, გარეთ აღარ გამოდიოდნენ მეორე დღემდე, რომ საღებავს კარგად შეეღებნა ფრჩხილები.

საერთოდ **ჰინის დადება** ხატოვანად ჰგულისხმობს უძრაობას, ერთ ალგას გაჩერებას, სადმე მისვლა-მოსვლის შეწყვეტას.

ქრონიკა

რუსთაველის თეატრის ახალი პრემიერა.

დეკემბრის ბოლო რიცხვებში რუსთაველის თეატრი მაყურებელს უჩვენებს ა. ნ. ოსტროვსკის ცნობილ კომედიას „ზოგჯერ ბრძენიც შეცდება“ (თარგმნილია ს. ჩიქოვანის მიერ). პიესას სდგამს რეჟისორი დ. ალექსიძე. დეკორატიულად აფორმებს ელ. ახვლედიანი. მთავარ როლებს ასრულებენ: აკ. ხორავა (გლუმოვი), აკ. ვასაძე, (კრუტიცკი), ნ. დავითაშვილი (გლუმოვა), ნ. ჯაგახიშვილი (მანეფა), **დ. მეგავია** (მამაევი), **თ. ჭავჭავაძე** (მამაევა), ემ. აფხაიძე (გოროდულინი), ნ. ს. მესხიშვილი (ტურუსინა) **გ. სარჩიმელიძე** (გრიგოლი), **მ. ჩახავა** (მაშენკა), **ნ. ჩხეიძე** (კურჩაევი), **მ.** გეგეჭკორი (გალუტინი).

პოლ. ცინცაძე, — „ა. ქაზბეგის შემოქმედება“.

სახელმწიფო გამომცემლობამ გამოსცა პოლ. ცინცაძის კრიტიკული მონოგრაფია დიდ ქართველ ბელეტრისტზე — ალექსანდრე ყაზბეგზე, წიგნში ფართოდ არის განხილული მწერლის შემოქმედებითი ცხოვრება და მსოფლმხედველობა.

მონოგრაფია შესდგება ხუთი თავისაგან: 1. ა. ყაზბეგის შემოქმედება, 2. ა. ყაზბეგის რომანები (განხილულია „ელგუჯა“, „ხევსუბერი გოჩა“, „მოძღვარი“), 3. ა. ყაზბეგის ნოველები („ელეონორა“, „განკიცხული“, „ელიესო“), 4. ა. ყაზბეგის დაუმთავრებელი ნაწარმოებები („ცხოვრების ჩარხი“), 5. ა. ყაზბეგის გმირები.

წიგნი შეიცავს 175 გვ. და ღირს 19 მან.

ალექსანდრე საჯაია—„ჩემი ზღაპრები“

საბლიტგამმა გამოსცა ალექსანდრე საჯაიას ზღაპრების წიგნი, რომელიც დაბეჭდილია ოთხი ზღაპარი: „როგორ იქცა კაცი ხედ“, „ორი ყანჩა“, „უდღეური ბატკანი“ და „უთავო მეფე და დიდთავა მეფე“.

ზღაპრები ნიჭიერადაა დაწერილი, ისინი აყურადღებას იქცევენ დინამური სიუჟეტით, ცოცხალი მეტყველებით, ზღაპრისათვის დამახასიათებელი ხატოვნებითა და სახეთა სიმკვეთრით. საჯაიას ზღაპრები გამოირჩევა იდეური სიღრმითაც, რაც ზრდის მათ აღმზრდელობით მნიშვნელობას.

წიგნი მშვენივრად არის დასურათებული მხატვარ ლადო გუდიაშვილის მიერ.

ა. პუშკინი—„ზღაპარი მეფის მკვდარ ასულზე და შვიდ გოლიათზე“

ამავე გამომცემლობამ გამოსცა პუშკინის „ზღაპარი მეფის მკვდარ ასულზე და შვიდ გოლიათზე“, თარგმნილი პოეტ ხ. ვარდოშვილის მიერ.

წიგნის გაფორმება და ილუსტრაციები გემოვნებით არის შესრულებული მხატვარ ს. გაბაშვილის მიერ.

„აზერბაიჯანული მუსიკის საფუძვლები“

სტალინური პრემიის ლაურეატმა, კომპოზიტორმა უ. გაჯიბეკოვმა დაამთავრა დიდი მეცნიერულ-თეორიული შრომა — „აზერბაიჯანული მუსიკის საფუძვლები“. ამ შრომაზე ავტორი მუშაობდა თხუთმეტი წლის განმავლობაში.

სოხუმის ქართული დრამის პრემიერა „შეხვედრა ბნელში“

10 დეკემბერს აფხაზეთის სახელმწიფო თეატრის ქართულმა დრამამ მაყურებლებს უჩვენა თავისი ახალი პრემიერა — ალ. ორლოვის „შეხვედრა ბნელში“.

პიესაში მთავარ როლებს ასრულებდნენ რეპუბლიკის დამსახურებული არტისტები ლეო ჭედია და მიხეილ გაგნიძე, მსახიობები მარო თბილელი, კაკო ბოკუჩავა, მიხეილ ჩუბინიძე, ნიკოლოზ მიქაშავიძე, თამარ ოქროპირიძე, ტარასი ხორავა, დურსუნ გე